

แนวทางการจัดทำและเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทพ.) ได้อนุมัติกรอบแผนงานโครงการ และงบประมาณสำหรับสนับสนุนโครงการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่เกิดจากการปฏิบัติงานจริง แนวคิด ประสบการณ์ วิธีการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ อันส่งผลให้เป็นองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพและเป็นต้นแบบ สำหรับเผยแพร่ไปสู่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ จึงขอเชิญชวนบุคลากรของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา นิสิต/นักศึกษา คณะกรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบุคคลทั่วไป ที่มีความสนใจยื่นความประสงค์ขอเสนอเพื่อจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ (จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดตาก จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุดรธานี) โดยผู้สนใจสามารถยื่นความประสงค์ขอเสนอจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้ที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. คุณสมบัติของผู้เสนอผลงาน

- ๑.๑ มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
- ๑.๒ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจัดทำชุดองค์ความรู้/ผลงานวิจัยฯ และมีความเข้าใจหลักเกณฑ์ตามที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ กำหนด
- ๑.๓ เป็นผู้มีความสนใจในการเสนอผลงาน หรือเป็นบุคลากรของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา คณะกรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบุคคลทั่วไป
- ๑.๔ กรณี นิสิต/นักศึกษา ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ ต้องมีอาจารย์ที่ปรึกษาหรือบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดให้การรับรองผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ตามแบบ บจ. ๐๖)

๒. การยื่นคำขอเสนอผลงาน

ผู้สนใจเสนอผลงาน สามารถยื่นคำขอเสนอจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ เลขที่ ๑๔๖/๑๒๙-๑๓๐ ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมืองอุดรธานี ๕๓๐๐๐ หรือทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-mail address) Info2@Villagefund.or.th โดยมีเอกสาร ดังนี้

- ๒.๑ แบบคำขอเสนอจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (แบบ บจ. ๐๑)
- ๒.๒ กรอบเค้าโครง การเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (แบบ บจ. ๐๒)

/๓. ระยะเวลายื่นคำขอ...

๓. ระยะเวลายื่นคำขอเสนอผลงาน

วันที่ ๑ มิถุนายน - ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๕

๔. ประเด็นการถอดบทเรียน/เสนอผลงาน/องค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ผู้สนใจเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยเป็นแนวคิด ประสบการณ์ หรือวิธีปฏิบัติงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในพื้นที่ สามารถกำหนด หัวข้อเรื่อง หรือประเด็น/กิจกรรมที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีประสิทธิภาพ เช่น

- การพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมรายได้
- เทคนิคการพัฒนาตนเองและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- การจัดสวัสดิการชุมชน
- การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
- การแก้ไขปัญหาให้ชุมชน
- อื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

๕. ลักษณะชุดองค์ความรู้ และอัตราค่าตอบแทน

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ ออกประกาศและประชาสัมพันธ์การจัดทำชุดองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้บุคคลที่มีความสนใจเพื่อดำเนินการ เสนอผลงานฯ อย่างเป็นระบบ สามารถอธิบายขั้นตอน วิธีการใช้ประโยชน์ในรูปแบบเอกสาร/รูปเล่ม พร้อมคลิปวิดีโอ และเอกสารในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตามลักษณะของชุดองค์ความรู้ ดังนี้

๕.๑ ชุดองค์ความรู้ที่ ๑

การจัดทำชุดองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีการรวบรวมข้อมูล ที่เป็นระบบ อธิบายกระบวนการ/ขั้นตอน วิธีการใช้ประโยชน์จากชุดองค์ความรู้ ในรูปแบบเอกสาร/รูปเล่ม พร้อมคลิปวิดีโอ (ความยาว ๕-๑๐ นาที) กำหนดอัตราค่าตอบแทนไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท/เรื่อง

๕.๒ ชุดองค์ความรู้ที่ ๒

การจัดทำชุดองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีการรวบรวมข้อมูล ที่เป็นระบบ อธิบายกระบวนการ/ขั้นตอน วิธีการใช้ประโยชน์จากชุดองค์ความรู้ ในรูปแบบเอกสาร/รูปเล่ม (แผ่นพับ/โปสเตอร์/ป้ายไวนิล) พร้อมคลิปวิดีโอ (ความยาว ๑๐-๑๕ นาที) กำหนดอัตราค่าตอบแทน ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท/เรื่อง

๖. การพิจารณาคุณสมบัติ คำขอเสนอผลงาน และการดำเนินการ

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ ดำเนินการแต่งตั้ง คณะทำงานพิจารณาการเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อทำหน้าที่ ดังนี้

๖.๑ พิจารณาคุณสมบัติ/แบบคำขอเสนอจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (แบบ บจ. ๐๑) และแบบกรอบเค้าโครง การเสนอผลงานวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (แบบ บจ. ๐๒)

๖.๒ ประกาศรายชื่อผู้ผ่านการพิจารณา ลักษณะงานจ้าง ระยะเวลาดำเนินการ พร้อมแจ้งอัตราค่าตอบแทนที่เหมาะสมตามที่กำหนด ภายในระยะเวลา ๗ วันทำการ นับจากวันที่ได้รับคำขอ

๖.๓ ผู้ผ่านการพิจารณา ดำเนินการจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามกรอบเค้าโครงฯ ที่ผ่านการพิจารณาจากคณะทำงานฯ ภายในระยะเวลาที่กำหนด

ทั้งนี้ คณะทำงานฯ จะพิจารณาตามลำดับการยื่นแบบคำขอและหัวข้อเรื่อง ที่นำเสนอผลงานเป็นสำคัญ หากมีผู้ยื่นคำขอและได้รับการพิจารณาตามกรอบอัตรางบประมาณที่ได้รับการจัดสรรครบถ้วนแล้ว คณะทำงานฯ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่พิจารณากรณีมีผู้ที่ยื่นคำขออนอกเหนือจากกรอบอัตรางบประมาณที่ สทบ.สาขา ๒ ได้รับการจัดสรร

๗. การส่งผลงาน/การเบิกจ่ายอัตราค่าตอบแทน

๗.๑ ผู้เสนอผลงาน สามารถส่งแบบส่งผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (แบบ บจ. ๐๔) คู่มือผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และสำเนาจำนวน ๒ ชุด (แบบ บจ. ๐๓) พร้อมแนบเอกสาร/คู่มือ คลิปวิดีโอ เอกสารเพื่อเผยแพร่ (แผ่นพับ/โปสเตอร์/ป้ายไวนิล) และเอกสารที่เกี่ยวข้องตามชุดองค์ความรู้ที่กำหนด มายังคณะทำงานฯ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ นับจากวันประกาศรายชื่อผู้ผ่านการพิจารณาแล้วไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน

๗.๒ จัดส่งผลงานฯ ได้ตั้งแต่วันที่ ๑๕ มิถุนายน - ๑๕ กันยายน ๒๕๖๕ โดยถือวันเดือนปี ที่กำหนดและตราประทับไปรษณีย์เป็นสำคัญ หากผู้เสนอผลงานฯ จัดส่งเอกสาร/คู่มือ คลิปวิดีโอ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องไม่เป็นไปตามห้วงระยะเวลาที่กำหนด ถือว่าสละสิทธิ์

๗.๓ คณะทำงานฯ พิจารณาอัตราค่าตอบแทนของผู้เสนอผลงานฯ จากลักษณะของชุดองค์ความรู้ที่กำหนด เนื้อหา เอกสาร/คู่มือ คลิปวิดีโอ เอกสารเผยแพร่ ระยะเวลา และความเหมาะสมของชุดองค์ความรู้ โดยความเห็นและการพิจารณาของคณะทำงานฯ ให้ถือเป็นที่สุด

๗.๔ กำหนดจ่ายอัตราค่าตอบแทนตามระเบียบฯ ภายในระยะเวลา ๑๕ วัน นับจากวันที่ได้รับผลงานฯ ทั้งนี้ ไม่เกินภายในวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕

๘. การรายงาน

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒ ดำเนินการประชาสัมพันธ์ชุดองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในพื้นที่นำไปปฏิบัติในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนรายงานผลการดำเนินงานให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) ทราบ

(แบบ บจ. ๐๑)

แบบคำขอเสนอจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

๑. ข้อมูลส่วนบุคคล (กรุณากรอกข้อมูลให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐)

ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/นางสาว/อื่น ๆ)
วันเดือนปีเกิด วันที่.....เดือน.....พ.ศ. อายุ.....ปีเดือน.....เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....
เลขบัตรประจำตัวประชาชน..... ที่อยู่ปัจจุบันเลขที่.....หมู่ที่.....
ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์เคลื่อนที่..... โทรศัพท์..... อีเมล.....

๒. เอกสารประกอบ

- ☐ แบบกรอกรายชื่อโครงการ การเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาฯ (แบบ บจ. ๐๒)
☐ สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน หรือสำเนาบัตรที่ทางราชการออกให้
☐ อื่นๆ (ระบุ)

๓. ข้อมูลหน่วยงาน/องค์กร

- ☐ หน่วยงานภาครัฐ (ระบุ)
☐ หน่วยงานเอกชน (ระบุ)
☐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ระบุ)
☐ สถาบันการศึกษา (ระบุ)
☐ นิสิต/นักศึกษา (ระบุ)
☐ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ระบุ)
☐ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ระบุ)
☐ บุคคลทั่วไป (อื่นๆ ระบุ)

๔. ชุดองค์ความรู้ที่ขอเสนอผลงาน

- ☐ ชุดองค์ความรู้ที่ ๑ อัตราค่าตอบแทนไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท/เรื่อง
☐ ชุดองค์ความรู้ที่ ๒ อัตราค่าตอบแทนไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท/เรื่อง

ข้าพเจ้าฯ ขอรับรองว่า เป็นผู้มีความซื่อสัตย์และมีความประสงค์ขอเสนอและจัดทำผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อประโยชน์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ตามประกาศฯ จริง

ลงชื่อ.....ผู้เสนอคำขอฯ
(.....)
...../...../.....

(แบบ บจ. ๐๒)

กรอบเค้าโครง

การเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ชื่อเรื่อง :

ชื่อ-สกุล ผู้จัดทำผลงาน :

พื้นที่กองทุนหมู่บ้านฯ :

ตำบล/อำเภอ/จังหวัด :

ระยะเวลา :

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา :

คำถามที่เกี่ยวข้อง :

วัตถุประสงค์ :

ขอบเขตการดำเนินงาน :

นิยามศัพท์เฉพาะ :

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ :

ข้อจำกัด :

(แบบ บจ. ๐๓)

ผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
(พร้อมเอกสารประกอบ)

เรื่อง

.....

เสนอผลงาน โดย

ชื่อ - สกุล

สารบัญ
(การเสนอผลงาน/ชุดองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง)

		หน้า
บทที่ ๑	บทนำ	
	- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	
	- คำถามที่เกี่ยวข้อง	
	- วัตถุประสงค์	
	- ขอบเขตการดำเนินงาน	
	- นิยามศัพท์เฉพาะ	
	- ข้อจำกัด	
บทที่ ๒	กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการ	
บทที่ ๔	บทวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ	
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย	
	- ตัวชี้วัดความสำเร็จ	
	- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	
ภาคผนวก		

(แบบ บจ. ๐๔)

แบบส่งผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เรื่อง ขอนำส่งผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เรียน หัวหน้าสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา ๒

ตามที่ ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว/อื่น ๆ)อายุ.....ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน..... เบอร์โทร.....
ได้รับการพิจารณาให้จัดทำและเสนอผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
ชุดองค์ความรู้ที่.....(ระบุ) โดยได้จัดทำและเสนอผลงานในหัวข้อเรื่อง.....
รวมระยะเวลา.....วัน ตั้งแต่วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ถึงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ในการนี้ ข้าพเจ้าฯ ได้จัดส่งผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาเบิกจ่ายอัตราค่าตอบแทน ดังนี้

- ☐ คู่มือ/รูปเล่ม/ชุดองค์ความรู้ (แบบ บจ. ๐๓) จำนวน..... เล่ม
- ☐ คลิปวิดีโอ ความยาว..... นาที
- ☐ แผ่นพับ จำนวน..... ชุด
- ☐ โปสเตอร์ จำนวน..... แผ่น
- ☐ ป้ายไวนิล จำนวน..... ผืน
- ☐ เอกสารการเผยแพร่ จำนวน.....ชุด
- ☐ สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน จำนวน..... ฉบับ
- ☐ ใบสำคัญรับเงิน (แบบ บจ. ๐๕) จำนวน..... ฉบับ
- ☐ สำเนาสมุดบัญชีธนาคาร จำนวน..... ฉบับ
- ☐ หนังสือรับรองผลงานฯ จำนวน..... ฉบับ
- (สำหรับนิสิต/นักศึกษา ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์)
- ☐ อื่น ๆ จำนวน..... ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

ลงชื่อ.....ผู้เสนอผลงานฯ
(.....)
...../...../.....

(แบบ บจ. ๐๕)

ใบสำคัญรับเงิน

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)..... เลขที่..... หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัด.....
ได้รับเงิน ค่าตอบแทนการเสนอผลงานการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
จำนวน.....บาท (.....) จากสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
แห่งชาติ เลขที่ ๒๐๐ หมู่ที่ ๔ อาคารจัสมินอินเตอร์เนชั่นแนลทาวเวอร์ ชั้น ๒๔ ถนนแจ้งวัฒนะ
ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร ๐-๙๙๔๐-๐๐๖๒๐-๓๒-๒
เรียบร้อยแล้ว

ลงชื่อ.....ผู้รับเงิน
(.....)
...../...../.....

ลงชื่อ.....ผู้จ่ายเงิน
(.....)
...../...../.....

หมายเหตุ แบบสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนพร้อมรับรองสำเนาถูกต้อง จำนวน ๑ ฉบับ

(แบบ บจ. ๐๖)

หนังสือรับรองผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
(สำหรับนิสิต/นักศึกษา ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์)

สถาบันการศึกษา.....

ที่อยู่.....

.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

หนังสือรับรองฉบับนี้ ออกให้เพื่อรับรองว่า (นาย/นาง/นางสาว)
เกิดวันที่.....เดือน..... พ.ศ. อายุ.....ปี เลขประจำตัวประชาชน.....
มีสถานภาพเป็นนิสิต/นักศึกษา สังกัดสถาบันการศึกษา (ชื่อสถานศึกษา).....
ปัจจุบันศึกษาอยู่ในระดับ.....คณะ.....สาขา.....
ปีการศึกษา พ.ศ. ของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ และเป็นผู้จัดทำชุดผลงานวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในหัวข้อเรื่อง.....จริง

ออกให้ ณ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ.....ผู้รับรอง

(.....)

...../...../.....

กรณีการพัฒนานโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นการพัฒนาระดับชาติ มีความเป็นมา ปรัชญา วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน หลักการดำเนินงาน การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศตลอดจนการขับเคลื่อนนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

1.ความเป็นมา

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นนโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เมื่อ พ.ศ. 2544 เป็นนโยบายหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนที่รัฐบาลในสมัยนั้น โดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ประกาศจะทำให้คนไทยหายจนภายใน 6 ปี โดยรัฐจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกองทุนละ 1 ล้านบาท เป็นจำนวน 74,881 ล้านบาท ตามจำนวนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีอยู่ในขณะนั้น (สุวิทย์ คุณกิตติ, 2544 : 1, 4)

2. ปรัชญาของกองทุน

ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จำแนกได้ 5 ข้อ ดังนี้ (สุวิทย์ คุณกิตติ, 2544 : 1)

2.1 เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนเมืองและท้องถิ่น

2.2 ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง

2.3 เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน

2.4 เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม

2.5 กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

3. วัตถุประสงค์ของกองทุน

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ (สุวิทย์ คุณกิตติ, 2544 : 2)

3.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

3.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและการบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง

3.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3.4 กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

3.5 เสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

4. การดำเนินงาน

การดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ (สุวิทย์ คุณกิตติ, 2544 : 4)

4.1 การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ดำเนินการใน พ.ศ. 2544

4.2 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ดำเนินการใน พ.ศ. 2545

4.3 การทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเข้มแข็ง และมีการพัฒนาที่ยั่งยืนดำเนินการใน พ.ศ. 2546-2547

5. หลักและการดำเนินงาน

หลักและการดำเนินงานในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ยึดหลักและดำเนินงานดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544ข : 1-27)

5.1 หลักการจัดสรรเงิน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พิจารณาความพร้อมของหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ

5.1.1 ความสนใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

5.1.2 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองมีความพร้อมในด้านการบริหารจัดการกองทุน กล่าวคือ มีความพร้อมในด้านความรู้ และประสบการณ์ที่จะบริหารจัดการกองทุนได้

5.1.3 ความพร้อมของระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนโดยสมาชิก

5.1.4 ความพร้อมของการบริหารจัดการที่สอดคล้องและเกื้อกูลกันระหว่างกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่หน่วยราชการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

5.2 การเตรียมความพร้อม ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองต้องร่วมมือกันเตรียมความพร้อม เพื่อจัดตั้งกองทุนฯ ตามขั้นตอนดังนี้

5.2.1 สร้างจิตสำนึกและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน คือ

1) สร้างจิตสำนึกร่วมของประชาชนในการเป็นเจ้าของกองทุนที่จะต้องร่วมกันบริหารจัดการโดยประชาชน เพื่อประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

2) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก และแนวทางการบริหารจัดการกองทุนของตนเอง

3) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานและการบริหารจัดการกองทุน เริ่มจากการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมสร้างกองทุนให้ยั่งยืนต่อไป

5.2.2 เลือกสรรคนดีเป็นกรรมการกองทุน มีหลักการดำเนินการ คือ

1) จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อเลือกคณะกรรมการกองทุน จำนวน 15 คน ตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ดังนี้

1.1) องค์ประชุมของเวทีชาวบ้าน คือ จำนวน 3 ใน 4 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

1.2) ร่วมกันกำหนดวิธีการและดำเนินการเลือกกันเอง

1.3) เลือกคณะกรรมการกองทุนในช่วงระยะเวลาที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนด

1.4) เลือกคนดีที่มีความรู้ ประสบการณ์ อีกทั้งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

5.2.3 จัดทำระเบียบข้อบังคับ เมื่อดำเนินการเลือกคณะกรรมการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกกองทุน ร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการบริหารกองทุนหมู่บ้าน หรือชุมชนเมืองตนเอง โดยมีแนวทาง ดังนี้

1) ประเด็นที่ต้องเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด คือ

1.1) วงเงินกู้ยืมระยะหนึ่งไม่เกินสองหมื่นบาท หากเกินต้องให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด แต่รายหนึ่งต้องไม่เกินห้าหมื่นบาท

1.2) ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ยืมไม่เกินหนึ่งปี

2) ประเด็นอื่น ๆ คณะกรรมการกองทุนโดยความเห็นชอบของสมาชิกเป็นผู้กำหนด

5.2.4 การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เมื่อจัดทำระเบียบ ข้อบังคับหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารจัดการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุน และสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการตามกติกาที่วางไว้ เช่น

1) การรับสมาชิก

2) การระดมทุน

3) การจัดทำระบบบัญชี

4) การจัดระบบตรวจสอบ

5) การมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบของกรรมการ

6) อื่น ๆ

5.2.5 การขอรับการจัดสรรเงินจากรัฐบาล เมื่อกองทุนได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเรียบร้อยแล้ว สามารถขอรับการจัดสรรเงินจากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง มีขั้นตอนการดำเนินการ คือ

1.1) จัดทำแบบขอขึ้นทะเบียนตามแบบ กทบ. 2 ซึ่งขอรับแบบ กทบ. 2 จากคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

1.2) ยื่นแบบคำขอขึ้นทะเบียนกับธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ ระเบียบ ข้อบังคับของกองทุน

1.3) เปิดบัญชีธนาคาร

2) การประเมินความพร้อมกองทุน เมื่อกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองได้ยื่นขึ้นทะเบียนต่อธนาคารแล้ว คณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอร่วมกับกองทุนหมู่บ้านจะประเมินความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1) การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน
- 2.2) คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน
- 2.3) ความรู้ ประสบการณ์ และความมั่นใจในการบริหารกองทุนของคณะกรรมการกองทุน
- 2.4) ระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินการกองทุน
- 2.5) การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือสมาชิกในการจัดการกองทุน
- 2.6) การปฏิบัติของสมาชิกตามระเบียบ และข้อบังคับของกองทุน
- 2.7) การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

3) รับเงินจัดสรร เมื่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติอนุมัติเงินจัดสรรตามผลการประเมินความพร้อมแล้ว จะแจ้งให้กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองทราบ เมื่อกองทุนได้รับแล้วให้ติดต่อธนาคารเพื่อทำหลักฐานการรับเงินจัดสรร โดยมีเอกสารดังต่อไปนี้

- 3.1) สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุน
- 3.2) มติที่ประชุม ซึ่งเห็นชอบและมอบหมายให้คณะกรรมการกองทุนเป็นผู้มีอำนาจในการทำนิติกรรมสัญญากับธนาคารไปแสดงต่อธนาคารฯ และมติดังกล่าวต้องให้ประธานกรรมการของกองทุนลงนามกำกับ และรับรองสำเนาครบทุกหน้า
- 3.3) บัตรประจำตัวประชาชนของคณะกรรมการกองทุน

5.2.6 การประเมินความพร้อมของกองทุน กองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองใดที่ได้รับแจ้งว่าไม่ผ่านการประเมินความพร้อม ให้ดำเนินการเตรียมความพร้อมเรื่องต่าง ๆ ตามที่ได้รับแจ้งผลการประเมินความพร้อมโดยมีแนวทางและวิธีการดังนี้

1) แนวทางการเตรียมความพร้อม คณะกรรมการกองทุนร่วมกับสมาชิกเตรียมความพร้อมตามแนวทาง ดังนี้

- 1.1) ร่วมมือและช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน
- 1.2) ขอความช่วยเหลือจากกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองที่ผ่านการประเมินความพร้อมแล้ว
- 1.3) ขอความช่วยเหลือจากคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดและอำเภอ
- 1.4) การผสมผสานกันทั้ง 3 แนวทาง

2) วิธีการเตรียมความพร้อม คณะกรรมการกองทุนดำเนินการเพื่อให้เกิดความพร้อมด้วยวิธีดังต่อไปนี้

- 2.1) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่บ้านหรือชุมชน โดยการใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นที่ผ่านการประเมินความพร้อมแล้ว เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.2) สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและการจัดการแก่คณะกรรมการกองทุน และสมาชิกจากอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดและอำเภอ

3) **ทำอย่างไรเมื่อมีความพร้อม** เมื่อกองทุนมีความพร้อมแล้วก็ดำเนินการต่อไปโดย

3.1) คณะกรรมการกองทุนแจ้งคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ เพื่อมาติดตามตรวจสอบ และรายงานคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด

3.2) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โอนเงินเข้ากองทุน เมื่อได้รับรายงานจากคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดแล้ว

5.3 คุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะต้องผ่านการคัดเลือกจากสมาชิก เพื่อที่จะได้คนดีและมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เป็นคณะกรรมการกองทุนเพื่อบริหารกองทุนของประชาชนดังต่อไปนี้

5.3.1 เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า 2 ปี

5.3.2 เป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์

5.3.3 เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบ เสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีประวัติเสียด้านการเงินและยึดมั่นระบอบประชาธิปไตย

5.3.4 ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

5.3.5 ไม่เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท

5.3.6 ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือไม่เคยกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เว้นแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์และความผิดฐานบุกรุก

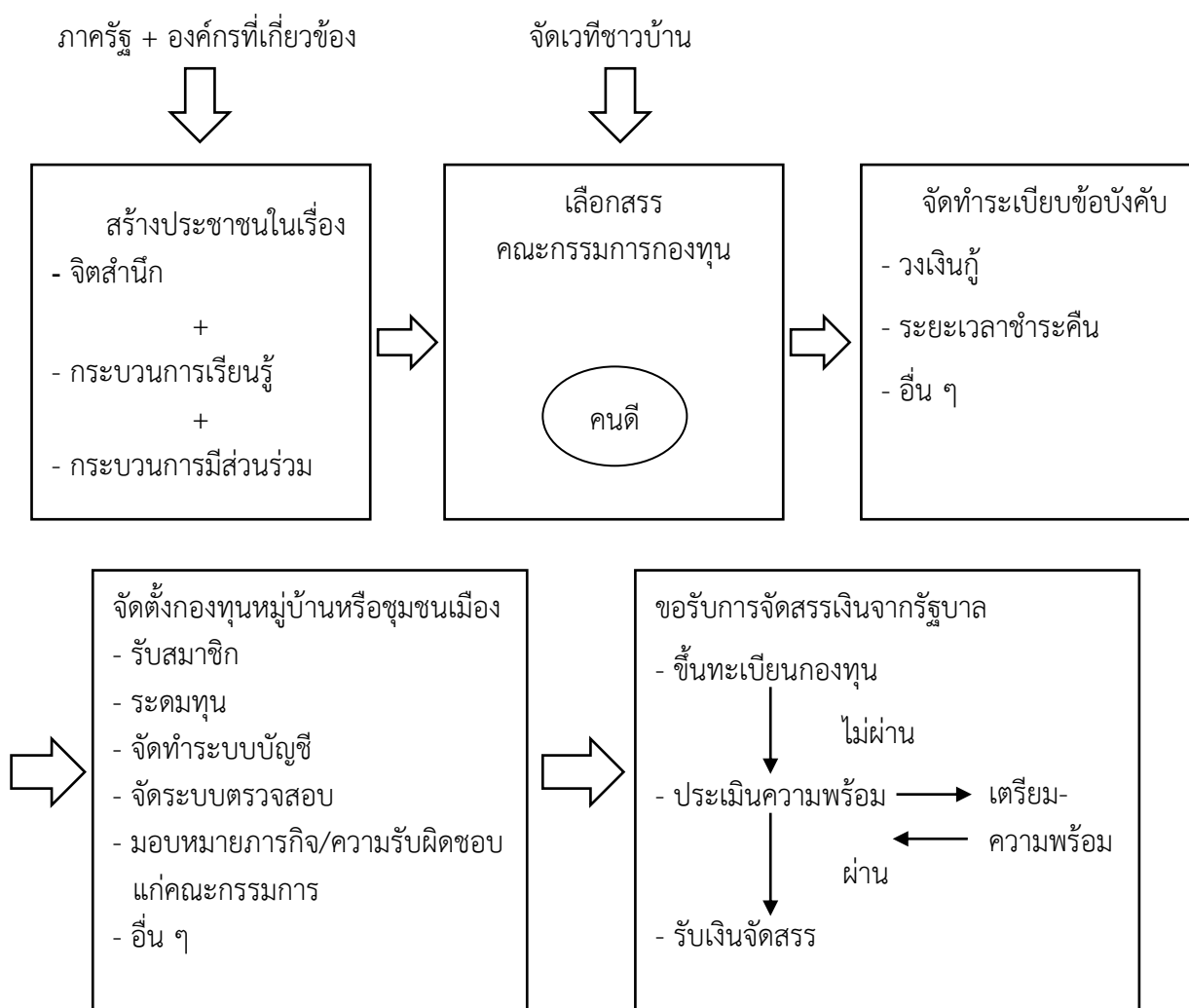
5.3.7 ไม่เคยถูกปลดออกถูกไล่ออก หรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ หรือองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

5.3.8 ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง

5.3.9 ไม่เคยถูกให้ออกจากคณะกรรมการกองทุนด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติของสมาชิก

โครงการกองทุนหมู่บ้านผ่านการวางแผน และนโยบายอย่างชัดเจนจากสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักเลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติของคณะกรรมการโครงการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองทั่วประเทศ

ขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง สรุปลงเป็นแผนภาพได้ดังแสดงในรูป

รูปภาพ แผนภาพขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

6. การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศ

การประกาศเป็นนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลโดยรัฐบาลได้ประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองชาติ พ.ศ. 2544 เป็นหลักและแนวทางในการดำเนินการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544 : 1-27)

6.1 คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับชาติ คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับชาติ เรียกว่า “คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบ.)” มีโครงสร้าง หน้าที่ หน่วยงาน และองค์กรรองรับสนับสนุนการบริหารจัดการ ดังนี้

6.1.1 โครงสร้าง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นรองประธานคนที่หนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นรองประธานคนที่สอง

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นรองประธานคนที่สาม ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน 10 คนเป็นกรรมการ เลขาธิการนายกรัฐมนตรีเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการอาจแต่งตั้งกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการจำนวนไม่เกิน 4 คน ให้มีที่ปรึกษาคณะกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของคณะกรรมการจำนวนอย่างน้อยสามคนแต่ไม่เกินเจ็ดคน

6.1.2 หน้าที่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติมีหน้าที่ ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบายการจัดตั้งและแนวทางการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 2) กำหนดแผนการจัดหาเงินทุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และแผนการจัดสรรให้กองทุน
- 3) จัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เสนอต่อคณะรัฐมนตรี
- 4) กำหนดแผนงานและออกระเบียบข้อบังคับและประกาศในการจัดตั้ง และแนวทางการบริหารงานกองทุน
- 5) ออกระเบียบเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน จัดหาและจัดสรรผลประโยชน์ของกองทุน
- 6) ออกระเบียบเกี่ยวกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและการบริหารกองทุน
- 7) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน เพื่อดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544
- 8) ออกระเบียบ คำสั่ง และประกาศอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544
- 9) เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของสำนักงาน อาจมีคำสั่งให้ข้าราชการหรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือคณะกรรมการอาจขอให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้พนักงานหรือลูกจ้างของรัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานอื่นของรัฐไปช่วยปฏิบัติงานเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานได้โดยถือว่าเป็นการปฏิบัติราชการหรือปฏิบัติงานตามปกติ โดยจะให้ไปช่วยปฏิบัติงานเต็มเวลา บางเวลา หรือนอกเวลาก็ได้ อีกทั้งอาจกำหนดค่าตอบแทนให้แก่ผู้ไปช่วยปฏิบัติงานด้วยก็ได้
- 10) รายงานผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งฐานะการเงินของกองทุนให้คณะรัฐมนตรีทราบอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 11) ปฏิบัติหน้าที่อื่นหรือตามที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจ และหน้าที่ของคณะกรรมการหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

6.1.3 สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.)

เป็นหน่วยงานรองรับสนับสนุนการบริหารงานของ กทบ. อยู่ในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีและมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 1) ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ
- 2) ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการ ที่ปรึกษาคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ
- 3) ศึกษารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการและของกองทุน
- 4) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงการจัดตั้งนโยบาย และแนวทางการบริหารกองทุน
- 5) ดำเนินการและประสานงานกับส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุน และแนวทางการบริหารกองทุน
- 6) จัดให้มีหรือสนับสนุนให้มีการประชุมชี้แจง และฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกองทุน
- 7) พิจารณาเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการในการพิจารณาแผนการบริหารและการจัดการกองทุน
- 8) ให้การสนับสนุนปรึกษาหารือและข้อเสนอแนะแก่คณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบายระเบียบ หลักเกณฑ์ การดำเนินงานกองทุน
- 9) ดำเนินการหรือมอบหมายให้หน่วยงานอื่น ๆ ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกองทุน และรายงานผลต่อคณะกรรมการดำเนินการในส่วนการบริหารกองทุน
- 10) รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของสำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการ

6.1.4 คณะอนุกรรมการสนับสนุนการดำเนินงาน สนับสนุนการดำเนินงานกองทุน

หมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นองค์กรรองรับสนับสนุนการบริหารจัดการของ กทบ. มีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้

- 1) โครงสร้าง ประกอบด้วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นรองประธานคนที่หนึ่ง เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เป็นรองประธานคนที่สอง ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัดกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ปลัดกระทรวงสาธารณสุข อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร อธิบดีกรมบัญชีกลาง อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนจำนวนห้าคน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจำนวนห้าคน ซึ่งแต่งตั้งโดยประธานกรรมการ เป็นอนุกรรมการ ผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ และผู้แทนจากสำนักงาน เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

2) หน้าที่ คณะอนุกรรมการสนับสนุน มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

2.1) กำหนดแผนปฏิบัติการบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นไปตามแนวทางให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

2.2) สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด ในการทำหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและการจัดการแก่งกองทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3) บูรณาการแผนงาน โครงการ กิจกรรม และงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการของกองทุน

2.4) ปรับปรุง แก้ไข ระเบียบ ข้อบังคับกองทุนตามแผนงาน โครงการของรัฐซึ่งมีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกับกองทุน เพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน สามารถรวมกองทุนอื่นกับกองทุนได้ตามวัตถุประสงค์

2.5) แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อช่วยดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะอนุกรรมการสนับสนุน

2.6) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

6.2 คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับจังหวัด คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับจังหวัด เรียกว่า “คณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด” มีโครงสร้าง หน้าที่ และหน่วยงานสนับสนุน ดังนี้

6.2.1 โครงสร้าง ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ปลัดจังหวัดเป็นรองประธาน ผู้แทนคณะกรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งจากประธานกรรมการ และผู้แทนหน่วยงานระดับจังหวัดของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาธารณสุข จังหวัด เร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด หัวหน้าสำนักงานจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนจำนวนห้าคน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจำนวนห้าคน ซึ่งแต่งตั้งโดยประธานกรรมการเป็นอนุกรรมการและพัฒนากิจการจังหวัด เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

6.2.2 หน้าที่ คณะอนุกรรมการระดับจังหวัดมีหน้าที่สนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในระดับจังหวัด ให้สามารถเชื่อมโยงและประสานงานภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัดกับส่วนกลางคือ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้และมีอำนาจหน้าที่อีกดังนี้

- 1) รับขึ้นทะเบียนกองทุนตามระเบียบและวิธีปฏิบัติที่คณะกรรมการกำหนด
- 2) ให้ความเห็นผลการประเมินความพร้อมของกองทุน ซึ่งผ่านการประเมินของคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอร่วมกับชุมชนตามระเบียบหรือวิธีปฏิบัติที่คณะกรรมการกำหนด
- 3) สนับสนุนให้เกิดการเตรียมความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 4) ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของกองทุนในจังหวัด ให้เป็นไปตามระเบียบหรือวิธีปฏิบัติที่คณะกรรมการกำหนดเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

- 5) ประสานความร่วมมือเพื่อสนับสนุนด้านวิชาการและการจัดการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกองทุนในจังหวัด
- 6) จัดทำระบบข้อมูลเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนต่าง ๆ ในจังหวัดเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนและส่วนที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทราบ
- 7) รายงานผลการดำเนินงานของกองทุนในจังหวัดให้คณะกรรมการทราบตามระเบียบหรือวิธีปฏิบัติที่คณะกรรมการกำหนด
- 8) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด
- 9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการสนับสนุนมอบหมาย

6.2.3 สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดอาจจัดตั้งศูนย์ประสานงานคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด เพื่อทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการสำหรับกรุงเทพมหานคร ให้คณะกรรมการ ประกอบด้วย ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นประธาน ผู้แทนการเคหะแห่งชาติ ผู้แทนคณะกรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากประธานกรรมการ ผู้แทนหน่วยงานระดับจังหวัด ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กรมประชาสัมพันธ์ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนจำนวนห้าคน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจำนวนห้าคนเป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาชุมชน เป็นกรรมการและเลขานุการ

6.3 คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับอำเภอ คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับอำเภอเรียกว่า “คณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ” มีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้

6.3.1 โครงสร้าง ให้คณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ ประกอบด้วย นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขต เป็นประธานแล้วแต่กรณี ปลัดเทศบาล หรือปลัดเมืองพัทยาแล้วแต่กรณี ปลัดอำเภอฝ่ายปกครองและพัฒนาหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการแล้วแต่กรณี ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรประชาชนและอื่น ๆ จำนวนไม่น้อยกว่าเจ็ดคนแต่ไม่เกินเก้าคนเป็นกรรมการ และพัฒนาการอำเภอ หรือหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตแล้วแต่กรณี เป็นกรรมการและเลขานุการ

6.3.2 หน้าที่ คณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอมีหน้าที่ประเมินความพร้อมสนับสนุนการเตรียมความพร้อม สร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้านและชุมชนเมือง สนับสนุนและติดตามการดำเนินกิจกรรมของกองทุน และปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดมอบหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกลไกของท้องถิ่นในการดำเนินการพัฒนา การเรียนรู้ร่วมกันในการบริหารจัดการกองทุนด้วยความสมัครใจ ให้คณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดแต่งตั้งคณะทำงานเครือข่ายชุมชนระดับอำเภอซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรประชาชน เครือข่ายชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำธรรมชาติในท้องถิ่นที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์ ด้านการพัฒนากองทุนหรือพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในจำนวนตามความเหมาะสมของพื้นที่ โดยให้มีบทบาทในการสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

6.4 คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนระดับหมู่บ้าน มีโครงสร้างและหน้าที่ดังนี้

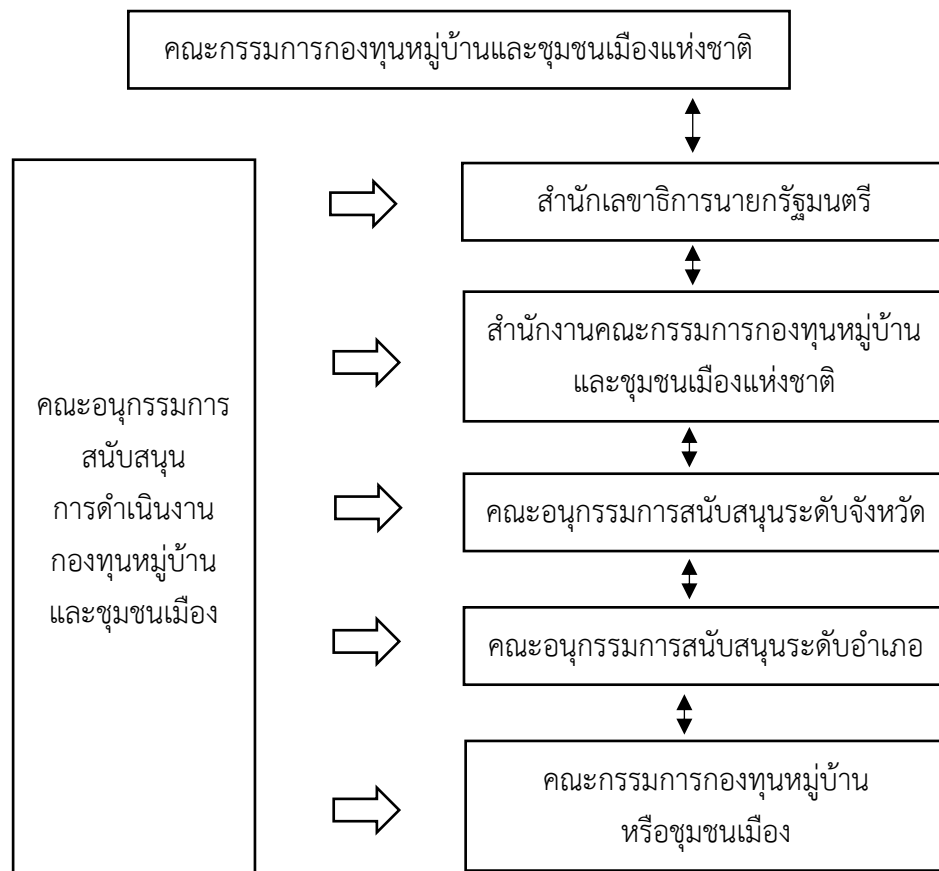
6.4.1 โครงสร้าง ในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนให้มีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชน จำนวน 15 คน ประกอบด้วยกรรมการซึ่งมาจากการคัดเลือกกันเองโดยสมาชิกซึ่งกรรมการดังกล่าวเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ และมีความรับผิดชอบที่จะบริหารจัดการกองทุน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองและต้องมีคุณสมบัติตามข้อ 5.3 ดังกล่าวแล้วในหัวข้อ คุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง หลักและวิธีการคัดเลือกกรรมการกองทุนให้คณะกรรมการกองทุนออกข้อบังคับกองทุนตามมติของประชุมสมาชิก

6.4.2 หน้าที่ คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 1) บริหารจัดการกองทุน รวมทั้งตรวจสอบ กำกับ ดูแล จัดสรรผลประโยชน์ของเงินกองทุน เพื่อสอดคล้องและเกื้อกูลกับกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน
- 2) ออกระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์หรือวิธีการเกี่ยวกับการบริหารกองทุนที่ไม่ขัดแย้งกับระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด และต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิก
- 3) รับสมาชิกและจัดทำทะเบียนสมาชิก ทั้งที่เป็นกลุ่ม องค์กรชุมชน หรือปัจเจกบุคคลในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
- 4) สำรวจและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อุตสาหกรรม ครุภัณฑ์และวิสาหกิจชุมชนในเขตท้องที่หมู่บ้านหรือชุมชนเมืองนั้น ตลอดจนสำรวจและจัดทำข้อมูลดังกล่าวของกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
- 5) พิจารณาการให้กู้เงินตามระเบียบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่กองทุนกำหนด
- 6) ทำนิติกรรมสัญญา หรือดำเนินการกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับภาระผูกพันของกองทุน
- 7) จัดหรือเรียกประชุมสมาชิกตามที่กำหนดหรือได้ตกลงกัน หรือตามที่สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของสมาชิกทั้งหมดลงลายมือชื่อทำหนังสือร้องขอ และจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่รับคำร้อง
- 8) จัดทำบัญชีและส่งมอบเงินที่ได้รับการจัดสรร ดอกผล ผลตอบแทน หรือรายได้ที่เกิดขึ้นจากเงินที่ได้รับการจัดสรรจากคณะกรรมการคืนให้แก่กองทุนให้ครบเต็มตามจำนวนที่ได้รับอนุมัติให้เบิกจ่ายในกรณีที่คณะกรรมการมีหนังสือหรือคำสั่งเป็นที่สุดเนื่องจากคณะกรรมการกองทุนไม่ปฏิบัติตามหรือบริหารจัดการกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบหรือข้อบังคับที่กองทุนกำหนด
- 9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการกำหนดหรือมอบหมาย

กรรมการกองทุนมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสองปี ในกรณีที่กรรมการกองทุนพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้คณะกรรมการกองทุนประกอบด้วยกรรมการกองทุนทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ และให้คณะกรรมการกองทุนจัดให้มีการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งแทนกรรมการกองทุนซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อ 16 ภายในระยะเวลาสามสิบวัน กรรมการกองทุนซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับคัดเลือกอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกันมิได้

สรุปโครงสร้างการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ดังรูป

รูปภาพ แผนภาพโครงสร้างการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

7. ระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้าน

จากการที่ต้องเตรียมความพร้อมเพื่อจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง อาศัยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 แต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนจะร่างระเบียบข้อบังคับของกองทุนขึ้นใช้โดยอิงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งจะว่าด้วยข้อกำหนดทั่วไปเกี่ยวกับกองทุน เช่น ชื่อระเบียบข้อบังคับ ความเป็นมาและความสำคัญ ที่ตั้ง วันที่ประกาศใช้ระเบียบ วัตถุประสงค์ของกองทุน แหล่งที่มาของเงินทุนและทรัพย์สิน เป็นต้น กำหนดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เช่น ที่เกี่ยวกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน (คุณสมบัติ โครงสร้างหน้าที่ วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง คุณสมบัติของสมาชิก การรับสมัครสมาชิก วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง เป็นต้น การบริหารจัดการ เช่น การอนุมัติการกู้เงิน การเร่งรัดติดตามหนี้สิน การจัดการเกี่ยวกับการเงินและผลประโยชน์มาตรการหรือบทลงโทษกรณีผิดเงื่อนไข หรือระเบียบการพัฒนากองทุนให้เติบโตและมีคุณภาพ เป็นต้น ตัวอย่างรายละเอียดดูในภาคผนวก

8. การขับเคลื่อนนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยใช้ยุทธศาสตร์ “ประชารัฐ” “บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง” และ “ชุมชนเข้มแข็ง”

8.1 ประชากรรัฐ คือ การรวมพลังของ 4 ฝ่ายหลักในสังคม ได้แก่ ฝ่ายการเมือง ฝ่ายหน่วยงานรัฐ ฝ่ายชุมชน (ประชาชน) และฝ่ายประชาสังคม (เอกชน) เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ส่วนกลางแต่งตั้งโดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีประกอบด้วยบุคคลจากองค์กรของ 4 ฝ่าย จำนวน 14 องค์กร ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชนกรมการปกครอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสินสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรมการศึกษานอกโรงเรียน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์และสถานีโทรทัศน์ รวมทั้งสิ้น 45 คน มีประธานและแกนนำประธาน ซึ่งเป็นบุคลากรทำงานเต็มเวลา จำนวน 9 คน ยืมตัวมาจากหน่วยงานรัฐและฝ่ายประชาสังคม ส่วนท้องถิ่นเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายบุคคล กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายย่อย ๆ ในแต่ละจังหวัดที่เข้ามาร่วมกันทำงานสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นและกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ตามแนวทางพระราชรัฐ หมายรวมถึงคณะทำงานพระราชรัฐที่จังหวัดแต่งตั้งด้วย เครือข่ายส่วนท้องถิ่นจะมี “ทีมประธานพระราชรัฐประจำจังหวัด” ซึ่ง สทบ. แต่งตั้ง จังหวัดละ 1 ทีม ทีมละ 4-8 คน

8.2 บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ยุทธศาสตร์นี้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองวัตถุประสงค์ของการดำเนินการเพื่อ

8.2.1 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการของการศึกษาบัณฑิต เพื่อเข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาและติดตามประเมินผลวิจัยนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

8.2.2 เพื่อสร้างรายได้ สร้างโอกาสสำหรับบัณฑิตว่างงาน 74,881 คน โดยเฉพาะบัณฑิตยากจนในหมู่บ้านชนบท

8.2.3 เพื่อสร้างศักยภาพและยกระดับการศึกษาของบัณฑิตให้มีทักษะในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกทางหนึ่ง

8.2.4 เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมทั้งข้อมูลของหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

สถาบันราชภัฏทั่วประเทศในขณะนั้น (มหาวิทยาลัยราชภัฏในปัจจุบัน) และมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบผลิตบัณฑิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองระหว่าง ธันวาคม 2544-กันยายน 2545 บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านฯ ในขณะที่เรียนจะประจำอยู่ทุกหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวนทั้งสิ้น 74,881 หมู่บ้าน/ชุมชน ใช้หมู่บ้านหรือชุมชนเมืองเป็นห้องปฏิบัติการจริง

8.3 ชุมชนเข้มแข็ง เป็นการดำเนินการต่อเนื่องใน พ.ศ. 2546-2547 เพื่อทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนในฝ่ายการเมืองได้ผลักดันนโยบายชุมชนเข้มแข็งออกมา ผลักดันความเข้มแข็งของทุกด้าน ในส่วนของกองทุนหมู่บ้านฯ มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนติดตามประเมินผลการดำเนินงานต่อไปและฝ่ายการเมืองได้ผลักดันพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ออกมาประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 85 ก วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2547 (ดูภาคผนวก) เป็นแนวทางในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อไปหวังจะให้เกิดความยั่งยืนโดยใช้กฎหมาย

9. สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สรุปได้ดังตาราง

ตารางแสดง สรุปผลการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ. 2544

การดำเนินงาน	เป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน	ร้อยละ
1. การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง	74,881	71,573	95.58
- หมู่บ้าน	71,364	70,505	98.79
- ชุมชนเมือง	3,517	1,068	30.36
2. ผ่านการพิจารณาของ สทบ.	74,881	56,346	75.24
- หมู่บ้าน	71,364	56,268	78.84
- ชุมชนเมือง	3,517	78	2.21
3. จัดสรรและโอนเงิน	74,881	56,346	75.24
- หมู่บ้าน	71,364	56,268	78.84
- ชุมชนเมือง	3,517	78	2.21

ที่มา : สุวิทย์ คุณกิตติ, 2544 : 4.

ผลการดำเนินการโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีบัณฑิตกองทุนตามจำนวนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 74,881 หมู่บ้าน/ชุมชนเมือง บัณฑิตกองทุนสำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมินโครงการ ประมาณร้อยละ 40 บัณฑิตเหล่านี้เดิมที่รัฐบาลมุ่งผลิตเพื่อให้เข้าไปดูแลและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน แต่รัฐบาลก็ไม่ได้ดำเนินการตามแนวทางนี้ต่อไปเพราะไม่มีงบประมาณ จึงมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนติดตามประเมินผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อไป

ผลการดำเนินการชุมชนเข้มแข็ง กรณีการเชื่อมโยงนโยบายกองทุนหมู่บ้านกรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบติดตามประเมินผลต่อมรดกแล้วแล้วไปเชื่อมโยงกับนโยบายอื่น ๆ อีก เช่น นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์นโยบายวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม นโยบายอินเทอร์เน็ตตำบล เป็นต้น ผลการพัฒนาประสบความสำเร็จพอสมควรจนทำให้พรรคการเมืองที่เสนอนโยบายดังกล่าวได้รับการเลือกตั้งเข้าไปบริหารประเทศอีกต่อเนื่องในพศ 2548-2549

10. บทสรุป

กรณีการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง ประกอบด้วยการพัฒนาชุมชนในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสามขา บ้านแหลมคูณ การพัฒนาชุมชนในระดับตำบล ได้แก่ ตำบลศิลาแลง ตำบลบางขุนไทร ตำบลไม้เรียง ตำบลทุ่งหวัง และตำบลหนองแจ้งใหญ่ การพัฒนาชุมชนในระดับประเทศ ได้แก่ นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีการขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยยุทธศาสตร์ภาครัฐ บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ชุมชนเข้มแข็ง ต่อมาภายหลังได้ผลักดันเป็นกฎหมาย พ.ร.บ. กองทุนบ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2547 ออกมาเพื่อให้มีการดำเนินการเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาชุมชนในระดับหมู่บ้าน มีทั้งจุดเริ่มต้นเกิดจากชุมชนเอง คือ กรณีบ้านสามขา และเกิดจากหน่วยงานราชการผลักดัน คือ บ้านแหลมคูณ อย่างไรก็ตามทั้งสองกรณี ในภายหลังเป็นความร่วมมือกันทั้งจากตัวชุมชนเองและฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนจากภายนอกและทำงานการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นับเป็นเวลากว่า 10 ปีขึ้นไปจึงมองเห็นเค้าของทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องและเค้าของความสำเร็จการพัฒนาจะประสบความสำเร็จไม่ได้โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น ต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะชุมชนต้องเป็นผู้นำการพัฒนาเองไม่ใช่บุคคลหรือหน่วยงานภายนอก การพัฒนาจึงจะยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนในระดับหมู่บ้าน พื้นที่ ขอบเขต และพลังการพัฒนาน้อยเกินไปไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง กล่าวคือการตลาดยังต้องพึ่งพาจากภายนอก และเงื่อนไข คนกลาง ระดับที่จะพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงอย่างน้อยต้องเป็นระดับตำบล เพราะจำนวนประชากรมากพอสำหรับการบริโภคผลผลิตให้มีรายได้เพียงพอเลี้ยงตนเองได้ การจำหน่ายผลผลิตให้กับคนภายในตำบลก็มีรายได้เพียงพอแล้วไม่จำเป็นต้องจำหน่ายให้คนนอก ตลาดภายนอกเป็นผลพลอยได้ แต่ต้องจัดการเงื่อนไขการบริหารจัดการและคุณภาพผลผลิตให้ดีเป็นที่ยอมรับของสมาชิกได้ การจัดการทางสังคมก็เช่นเดียวกัน การจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการต่าง ๆ ก็จะมีสมาชิกมากพอที่จะทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอให้บริหารจัดการให้สมาชิกพอใจได้ การจะอนุรักษ์ป่าอนุรักษ์น้ำ ก็จะมีพลังเพียงพอด้วยเช่นเดียวกัน กรณีบ้านสามขาและบ้านแหลมคูณยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ต้องยกระดับขึ้นไปเป็นระดับตำบลจึงจะพึ่งพาตนเองได้

การพัฒนาในระดับตำบล ล้วนเกิดจากเงื่อนไขหรือวิกฤตของชุมชนเอง และพึ่งตนเองด้านการบริหารจัดการเป็นหลัก โดยมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำอย่างแท้จริง กรณีตัวอย่างเป็นความเข้มแข็งของชุมชนที่แตกต่างกันไป ตำบลศิลาแลงในเรื่องของการอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ตำบลบางขุนไทร ในเรื่องการต่อสู้กับอิทธิพลเถื่อน ทำลายทรัพยากรธรรมชาติแหล่งทำมาหากิน ตำบลไม้เรียงในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลทุ่งหวังในเรื่องของความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม แต่ไม่แตกแยก และตำบลหนองแจ้งใหญ่เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล เป็นเรื่องของประชาชนเองเป็นหลัก จำกัดในวงแคบคือเฉพาะในหมู่บ้านและตำบลเท่านั้น แต่ก็มีในระดับที่กว้างขึ้นในลักษณะเหมือนเป็นกระบวนการที่ค่อย ๆ แผ่ขยายเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ครอบคลุมพื้นที่และขอบเขตกว้างขึ้น นับเป็นอีกก้าวหนึ่งของการพัฒนาโดยประชาชน เครือข่ายที่กล่าวถึง คือ เครือข่ายอินแปง ที่เน้นการเรียนรู้ พัฒนาจากฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น กระบวนการอย่างอินแปงทำให้ปราชญ์ชาวบ้านในภาคอีสานปรากฏตัวออกมาและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนา ครอบคลุมพื้นที่ทั่วไปในภาคอีสาน กระบวนการอย่างนี้และกรณีตัวอย่างที่ยกมา

ถ้าเกิดขึ้นได้ทั่วประเทศฐานของประเทศจะเข้มแข็งและมั่นคง ปัญหาพื้นฐานของคนไทยจะน้อยลง รัฐบาลจะมีเวลาไปทำเรื่องใหญ่ ๆ เพื่อให้ประเทศเจริญก้าวหน้าได้มากขึ้น

การพัฒนาชุมชนในระดับประเทศ กรณีนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งด้วยยุทธศาสตร์ประชารัฐ เป็นการพัฒนาที่เกิดจากภาครัฐกระจายครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เป็นเรื่องที่น่าจะทำให้การพัฒนาประเทศ ประสบผลสำเร็จและยั่งยืนถ้าได้กระทำในเรื่องต่อไปนี้

1. เตรียมประชาชนและชุมชนให้พร้อมรับและขับเคลื่อนนโยบาย ด้วยเทคนิคกระบวนการเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการก่อนการจัดตั้งกองทุนที่รัฐบาลดำเนินการ ซึ่งเป็นความพร้อมเฉพาะระดับโครงสร้าง แต่เนื้อหาคือตัวประชาชนที่ไม่ได้รับการเตรียมให้เกิดความพร้อม การดำเนินงานจึงดูถูกหละหลุมไม่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพเท่าที่ควร ถ้าได้มีการเตรียมความพร้อมดังกล่าวก่อนอย่างน้อย 1 ปี แล้วสนับสนุนงบประมาณดำเนินการไปพร้อมยุทธศาสตร์ประชารัฐ และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จะประสบความสำเร็จด้วยดี ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพสูง มีแนวโน้มของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป การออกเป็นกฎหมายในภายหลังเป็นหลักประกันว่าจะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป แต่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลชุมชนจะต้องเป็นหลัก โดยมีภาครัฐและนักวิชาการให้การสนับสนุนส่งเสริมอย่างเข้มแข็งต่อไป

2. ความต่อเนื่องของนโยบายและการบริหารจัดการ คือการดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่รวบรวบ เพราะการพัฒนาเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและความต่อเนื่อง การหยุดแล้วเริ่มใหม่หรือเริ่มแล้วก็ปล่อยปละละเลย เป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า การผลิตบัณฑิตกองทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ใช้บัณฑิตที่ผลิตมาให้ทำงานเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนต่อ ทั้งบัณฑิตไปหางานทำใหม่ต่อไป จึงเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่าและทิ้งให้ชาวบ้านซึ่งยังไม่พร้อมดังกล่าวในข้อ 1 จัดการกันเองต่อไปทิ้งให้กรมการพัฒนาชุมชนดูแลซึ่งไม่สามารถทำได้ใกล้ชิดและทั่วถึง ซึ่งสมควรจะทำอย่างยิ่งในระยะแรก โอกาสการพัฒนาจึงหลุดลอยไป

กรณีการพัฒนาที่หยิบบกมา แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะพัฒนาชุมชน ทั้งจากชุมชนเอง จากหน่วยงานภายนอกภาครัฐ และจากฝ่ายการเมืองในระดับนโยบาย มีรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย แต่ยังไม่สามารถยกระดับการพัฒนา คือ การขยายผลให้กว้างขึ้นจากรูปแบบ วิธีการพัฒนาบางชุมชน การสร้างเครือข่ายการพัฒนาซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น คุณภาพและผลลัพธ์ของการพัฒนาที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการลงทุนและการเรียนรู้ ทำให้การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยไม่ประสบผลสัมฤทธิ์อย่างในต่างประเทศ เช่น กรณีประเทศอิสราเอล ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศศรีลังกา และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น รูปแบบ วิธีการพัฒนาชุมชน การขับเคลื่อนการพัฒนาให้ครอบคลุมทั่วประเทศ และยกระดับการพัฒนาให้ได้มาตรฐานในประเทศไทย ยंत्रจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันต่อไป

กรณีการพัฒนาชุมชนบ้านสามขา

บ้านสามขา เป็นหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบนเป็นกรณีตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยมีที่ตั้ง ประวัติชุมชน สภาพทั่วไป สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาและผลการพัฒนาตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จ ดังต่อไปนี้

1. ที่ตั้ง

บ้านสามขาตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 45 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอแม่ทะประมาณ 30 กิโลเมตร (สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, 2549)

2. ประวัติชุมชน

บ้านสามขาเกิดเป็นหมู่บ้านเมื่อประมาณ พ.ศ. 2300 ในขณะนั้นมีประมาณ 30 ครัวเรือน ตามตำนานเล่าว่าในอดีตบริเวณหมู่บ้านสามขาเป็นป่าที่มีสัตว์ป่าชุกชุม จึงมีชาวบ้านจากบ้านเหล่าหนองปล้อง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ปัจจุบันอยู่บริเวณบ้านพระบาทหนองหมู) เข้ามาล่าสัตว์ในสมัยนั้นการเดินทางต้องเดินเท้าไม่สามารถไปกลับได้ในวันเดียว จึงพักค้างคืนในป่า เมื่อบ่อยครั้งและต้องพักนานหลายวัน จึงสร้างที่พักที่มีลักษณะค่อนข้างมั่นคงกลายเป็นกระท่อมกลางป่า และเป็นที่อยู่อาศัยถาวรในเวลาต่อมา เมื่อมีคนอพยพตามมาสมทบเพิ่มขึ้น จึงกลายเป็นหมู่บ้านในที่สุด หักล้างถางพงประกอบอาชีพด้วยการไร่ไปด้วย

บ้านสามขาเดิมเรียกว่า "บ้านแม่หยวก" เพราะมีต้นกล้วยป่ามาก มีอยู่วันหนึ่งชาวบ้านคนหนึ่งออกไปในป่าล่าสัตว์ ได้แก่งตัวหนึ่งขนาดใหญ่มาก ไม่สามารถนำกลับบ้านได้จึงตัดเอาขาข้างหนึ่งกลับไปทำอาหารเลี้ยงกันในหมู่บ้าน ตัวแก่งที่เหลือนำไปไม้มาปิดซ่อนไว้รุ่งเช้าจึงชักชวนเพื่อนบ้านไปช่วยกันนำแก่งกลับมายังหมู่บ้าน แต่เมื่อไปถึงปรากฏว่าแก่งที่ซ่อนไว้ได้หายไปแล้ว ชาวบ้านติดตามร่องรอยการหายไปของแก่งไปถึงถ้ำแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของภูเขานาคตัวหนึ่ง ชาวบ้านเข้าใจว่าภูเขานาคตัวนั้นได้กินแก่งสามขาเข้าไปแล้วพากันจับลูกากกลับไปยังหมู่บ้าน ตามตำนานเล่าว่าชาวบ้านได้พากันหาเชือกมาขนาดใหญ่ขึ้นและให้ยาวพอที่จะผูกกับเหล็กหัวถ้ำน้ำ ซึ่งใช้ทำเป็นขอเบ็ดที่ฆ่าสุนัขตัวหนึ่งผูกติดไว้ หย่อนลงไปในถ้ำเป็นเหยื่อล่อให้งูมาติดเบ็ด วันรุ่งขึ้นกลับมาดูก็พบว่างูติดเบ็ดแล้วจึงพากันลากกลับหมู่บ้าน แต่งูมีขนาดใหญ่มาก ลากกันไม่ไหวต้องเอา ช้างสามพาย ควายสามศึก เกวียนสามเล่ม มาลากจึงนำกลับไปยังหมู่บ้านได้

เมื่อถึงหมู่บ้านก็ฆ่าและเนื้องูทำอาหารเลี้ยงกันทั้งหมู่บ้าน แต่มีหญิงหม้ายคนหนึ่งไม่ได้กิน ตกกลางคืนก็ฝันว่า มีชายแก่หนวดยาว ผมหาว หลังโก่ง ถือไม้เท้ามาบอกว่าคืนนี้ถ้าได้ยินเสียงอีกทีกครึกโครมหรือเสียงอะไรก็ตามห้ามออกจากบ้านเด็ดขาด เพราะจะมีอันตราย บอกแล้วก็หายวับไป แล้วคืนนั้นก็มิเสียงอีกทีกครึกโครมดังขึ้นทั้งหมู่บ้านเหมือนแผ่นดินถล่ม หญิงหม้ายตกใจและวิ่งออกมาดูถึง 2 ครั้ง และนึกถึงคำเตือนของชายแก่ได้ ก็ไม่ออกจากบ้าน ครั้งที่ 3 ออกมาดูอีกพบว่าบ้านเรือนที่อยู่ติดกันหายไปหมดไม่เหลือเลยสักหลังเดียว กลายเป็นบริเวณโล่งกว้าง จึงกลับเข้าห้องสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน รุ่งเช้าออกมาดูไม่มีบ้านใดเหลืออยู่เลย มีแต่บ้านของตนเท่านั้น จึงเก็บข้าวของออกจากหมู่บ้านไปอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งปัจจุบันเรียกว่า ถ้ำย่าเอ็ก หมู่บ้านที่ถล่มลงไปเรียกว่า โป่งหล่ม

ต่อมาบ้านแม่หยวก ต้นกล้วยได้ถูกทำลายไปหมด เอาพื้นที่มาทำไร่นา เมื่อไม่มีต้นกล้วย จึงเปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า "บ้านสามขา" ตามขาเก้งที่เหลือ ซึ่งเปรียบเสมือนก่อนเส้าสามก่อนที่เป็นนัยของความมั่นคงด้วย หรือเปรียบเหมือนแก้วสามประการ คือ พระรัตนตรัย พระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นความหมายที่ดี และเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านมาจนทุกวันนี้ (โครงการสื่อสารเพื่อสานฝัน, 2551)

3. สภาพทั่วไป

บ้านสามขามีประชากรทั้งหมด 656 คน เป็นชาย 322 คน และเป็นหญิง 334 คน จำนวนครัวเรือน 152 ครัวเรือน อาชีพหลักในชุมชน คือ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์หาของป่า แกะสลัก และรับจ้างทั่วไป อาชีพส่วนตัว รับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 16,200 ไร่ ใช้เป็นอยู่อาศัย ที่ทำมาหากิน และที่สาธารณประโยชน์ พื้นที่ต้นน้ำลำธารมีประมาณ 12,000 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบต่างระดับ มีภูเขาและป่าไม้ล้อมรอบ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญนอกจากป่าแล้วยังมีแหล่งดินขาวด้วย

4. สภาพสังคม

สภาพสังคมบ้านสามขาเหมือนหมู่บ้านในชนบททั่วไปทางภาคเหนือของประเทศไทย คือมีความผูกพันกันฉันเครือญาติ มีความเอื้ออาทรกันและผูกพันกับระบบอุปถัมภ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบคนเมือง (ชาวล้านนาจะเรียกตนเองว่า “คนเมือง”) เมื่อเริ่มเข้าสู่กระแสการพัฒนาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา วิถีคิดและค่านิยมของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป เมื่อกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเข้าสู่หมู่บ้าน ตามถนนลูกรังที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) สร้างให้ใน พ.ศ. 2518 บ้านสามขามีชื่อเสียงโด่งดังระดับประเทศ เมื่ออดีตนายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) เดินทางไปเยี่ยมเมื่อ พ.ศ.2546 และให้การสนับสนุนส่งเสริมเป็นกรณีตัวอย่างของการพัฒนา

5. สภาพเศรษฐกิจ

วิถีชีวิตเกษตรกรในอดีตแม้จะไม่ร่ำรวยแต่ก็ไม่มีปัญหาอะไร จนเมื่อถนนเริ่มเข้าสู่หมู่บ้าน กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเข้าไป ชาวบ้านสามขาเริ่มเป็นหนี้สิน เพื่อต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและความเป็นคนทันสมัย การประกอบอาชีพเพื่อพออยู่พอกินกลายมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้มาก ๆ เพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องเริ่มลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ เริ่มกู้หนี้ยืมสินจากธนาคาร และกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้น (กลุ่มคนมีเงินกลุ่มย่อย ๆ กว่า 30 กลุ่ม รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นแล้วปล่อยเงินกู้ คิดดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อเดือน) กลายเป็นหนี้สินเพิ่มพูนเป็นดินพอกหางหมู จากการสำรวจหนี้สินระหว่าง พ.ศ. 2544-2547 พบว่าชาวบ้านสามขามีหนี้สินมากถึง 18 ล้านบาท หนี้เป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่คิดแก้ปัญหาของตนเอง

6. แนวทางการพัฒนาและผลการพัฒนา

หนี้สินเป็นวิกฤตของชุมชนบ้านสามขา ซึ่งเริ่มคิดแก้ปัญหาเมื่อ พ.ศ. 2536 เมื่อชาวบ้านไม่มีเครดิตที่จะกู้เงินจากแหล่งทุนต่าง ๆ เพื่อหมุนเวียนชดใช้หนี้แนวทางการแก้ปัญหาจึงเกิดขึ้นจากชุมชนเอง กล่าวคือ

6.1 การจัดเวทีประชาคม แก่นนำชุมชนได้ริเริ่มจัดเวทีประชาคมให้ชาวบ้านมาคิดร่วมกัน รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และหาทางออกร่วมกัน ได้แนวทางคือ การผ่อนปรนหนี้สินกลุ่มออมทรัพย์ ลดดอกเบี้ยเงินกู้และช่วยเหลือกันทำมาหากิน แม้จะลดดอกเบี้ยจนเหลือ ร้อยละ 1 ต่อเดือน ก็ยังมีผู้ไม่สามารถใช้หนี้สินได้ถึง 21 คน รวมหนี้สิน 702,500 บาท คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ที่ปล่อยกู้ 10 กว่ากลุ่ม ต้องมานั่งคุยกันและเอาครอบครัวผู้กู้มาทำความเข้าใจให้ทำสัญญาใหม่ ถ้ายังไม่สามารถใช้หนี้คืนได้อีก ก็ไม่มีสิทธิ์กู้เงินจากกลุ่มต่าง ๆ ได้ แต่ถ้ากลุ่มจะปล่อยกู้ให้ใคร ก็ต้องให้ทำโครงการเสนอขอว่าจะนำเงินไปลงทุนทำอะไร ที่จะหาเงินมาใช้หนี้ โดยมีคณะกรรมการตรวจสอบ ถ้ามีปัญหาที่รีบเข้าไปช่วยเหลือทำให้กลุ่มออมทรัพย์สามารถแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง และทำให้ชุมชนมีความผูกพันกันยิ่งขึ้นได้ทั้งเงินคืนและได้ทั้งใจคน

6.2 จัดทำบัญชีครัวเรือน การสำรวจหนี้สินและทำให้นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ทำให้ชาวบ้านสามขาเห็นความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบรายรับรายจ่ายและทราบว่ารายจ่ายบางอย่างสามารถประหยัดได้ ปลุกกินเอง หรือทำกันเองได้โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อ ก็จะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง การเรียนรู้ข้อมูลเช่นนี้ประกอบกับแก่นนำชุมชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทชุมชน จากมูลนิธิหมู่บ้าน จึงเกิดการจัดทำแผนแม่บทชุมชนขึ้น

6.3 การจัดทำแผนแม่บทชุมชน ชาวบ้านสามขาได้จัดทำแผนแม่บทชุมชนตามแนวทางของมูลนิธิหมู่บ้าน เป็นแผนชุมชนพึ่งตนเอง โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลชุมชนด้วยตนเองในรูปของการจัดทำบัญชีครัวเรือน นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน หาทางออกด้วยการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ และยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรในหมู่บ้าน (กล้วยตากม้วนบ้านสามขา) กลุ่มเลี้ยงวัว

6.4 มีกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน คือ

6.4.1 กองทุนในชุมชน บ้านสามขามีกองทุนในชุมชน 39 กองทุน แยกเป็นประเภทคือกองทุนออมทรัพย์เพื่อความมั่นคง กองทุนเพื่อการผลิตและการลงทุน กองทุนเงินกู้ฉุกเฉินเพื่อการศึกษาและชำระหนี้ กองทุนในเชิงธุรกิจ กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านสามขา กองทุนการศึกษาของพระเณร กองทุนคนชราและผู้เจ็บป่วยที่นอนโรงพยาบาล กลุ่มสัจจะตีบปลาสามขา กองทุนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสามขา กองทุนอนุรักษ์ป่า

6.4.2 กลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านสามขา เพื่อความต่อเนื่องของการพัฒนาชาวบ้านสามขาได้ให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่จะเป็นผู้สืบทอดการพัฒนาต่อไป บ้านสามขาจึงให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คือ เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ในการเก็บข้อมูลชุมชน การเรียนรู้ในกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์ ฝึกการรับฝากเงินกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนร่วมกับโรงเรียน เข้าค่ายอนุรักษ์ดอยผาหิมให้รู้จักพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เรียนรู้ประโยชน์ของป่า ปลูกฝังความรักและผูกพันกับชุมชนโดยการแสดงละครอิงประวัติศาสตร์ชุมชน ฝึกอบรมและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้ใหญ่และผู้นำชุมชน เช่น การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น แชมพู น้ำยา ล้างจาน การทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ใช้เอง ปฏิบัติการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งกิจกรรมการออกกำลังกาย และกิจกรรมกีฬาต่าง ๆ เป็นต้น

7. ปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ คือ

7.1 วิกฤตชุมชน วิกฤตชุมชนเรื่องนี้สิน ซึ่งชาวบ้านสามขาประสบชะตากรรมร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้และพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ชาวบ้านสามขาได้เรียนรู้มากจากวิกฤตชุมชนเรื่องนี้สิน เช่น เรียนรู้การแก้ปัญหาาร่วมกัน เรียนรู้เรื่องความเอื้ออาทรเรื่องความสามัคคี เรื่องการมีส่วนร่วม การประหยัด วินัยการเงิน การพึ่งตนเอง เป็นต้น พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส ทำให้ชุมชนมีโอกาสในการปรับทัศนคติค่านิยม ต่าง ๆ ในชุมชนเกิดความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน มีความร่วมมือและก้าวไปข้างหน้าในทิศทางเดียวกันเป็น โอกาสในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

7.2 ผู้นำชุมชน บ้านสามขามีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ เสียสละ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการเรียนรู้ และสามารถสืบเป็นกลุ่มก้อน ขณะเดียวกันก็มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง จึงนำพาชุมชนฝ่าวิกฤตได้ และกำลังพัฒนาไปข้างหน้า

7.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและ ให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหา ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องความขัดแย้งเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา

7.4 การเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้ส่วนหนึ่งมาจากการมีส่วนร่วม ส่วนหนึ่งมาจาก ความสามารถในการสื่อสารของผู้นำและส่วนหนึ่งมาจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองของชุมชน จากปัจจัยข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ และจากปัจจัยภายนอก คือจากองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง การเรียนรู้มีส่วนสำคัญทำ ให้เกิดการคิดได้และคิดเป็น มีการพัฒนาที่เริ่มจากตัวเอง ขยายผลไปสู่การพัฒนาของชุมชน

7.5 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ชุมชนรู้จักใช้ โรงเรียนให้เป็นกลไกหนึ่งช่วยในการพัฒนา ขณะเดียวกันโรงเรียนก็ให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี กล่าวคือ ชุมชนใช้โรงเรียนเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชนใช้เป็นสถานที่ฝึกอาชีพ เช่น การอบรมทำน้ายา สระम्म น้ายาล้างจาน น้ายาปรับผ้านุ่ม ใช้เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ ติดตั้งสัญญาณดาวเทียมให้ ใช้อินเทอร์เน็ต ได้ จัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งกองทุนการศึกษาให้ โรงเรียน และสนับสนุนการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ก็ได้ติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยราชการอื่น ๆ ให้การ อนุเคราะห์ ส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยที่เอื้อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย

7.6 วิสัยทัศน์ของชุมชน ชุมชนบ้านสามขาคิดถึงการพัฒนายั่งยืน จึงมุ่งสืบทอด เจตนารมณ์การพัฒนาสู่เด็กและเยาวชน ให้เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้นำการพัฒนาต่อเนื่องเป็นรุ่น ๆ ไป รวมทั้งเพิ่มพลังการพัฒนาโดยการขยายผลการเรียนรู้ไปสู่ชุมชนคนอื่น ๆ เพิ่มขึ้น

7.7 การให้ความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก การให้ความช่วยเหลือจากองค์กร ภายนอก เช่น ธนาคารกรุงไทย ให้ความช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหาทางการเงินแก่ชาวบ้าน สำนักนโยบายและแผน พลังงาน กระทรวงพลังงาน และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านพลังงานใน ชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีให้รู้จักพัฒนาพลังงานทดแทนจากทรัพยากรใกล้ตัว เช่น สร้างบ่อหมักก๊าซชีวภาพจาก มูลสุกร มูลไก่ มูลวัว วิธีการเผาถ่านขนาดเล็กที่เหมาะสมกับครัวเรือน กรณีการลดการใช้ไฟฟ้าและน้ำมันใน หมู่บ้านทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น

ปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจากการประสมประสานหลายปัจจัยเข้าด้วยกัน ไม่ใช่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงปัจจัยเดียว และผ่านกาลเวลาผ่านการเรียนรู้ การจัดการอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือเกิดจากความต้องการและความพร้อมรับผิดชอบกันเองของชุมชน

8. บทสรุป

บ้านสามขาเป็นกรณีตัวอย่างระดับหมู่บ้านที่ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาของตนเองด้วยตนเอง แทนการเรียกร้องขอพึ่งพิงจากภายนอก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เพราะความผิดพลาดของการพัฒนาจากภาครัฐที่มุ่งเข้าไปจัดการให้ ทำให้ชุมชนมีความอ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ การลุกขึ้นมาจัดการตนเองของชุมชนบ้านสามขาเป็นการยืนยันว่า ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ กรณีบ้านสามขาเกิดจากวิกฤตหนี้สินชุมชนเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำ มีการเรียนรู้ และมีการจัดการที่เหมาะสม ภายใต้สถานการณ์ของการยอมรับและความสามัคคีของชุมชน ทำให้ฝ่าฟันวิกฤตได้ ภายหลังหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ภายนอกได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนจึงยิ่งเพิ่มพลังของการพัฒนาและความสำเร็จยิ่งขึ้น

กรณีการพัฒนาชุมชนบ้านแหลมคุณ

บ้านแหลมคุณเป็นหมู่บ้านในภาคเหนือตอนล่างเป็นกรณีตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย มีที่ตั้ง ประวัติชุมชน สภาพทั่วไป สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาและผลการพัฒนา ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ ดังต่อไปนี้ (รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ, 2564 : 6-15, 20-87)

1. ที่ตั้ง

บ้านแหลมคุณ หมู่ที่ 5 เป็นหนึ่งใน 7 หมู่บ้านของตำบลหาดสองแคว ตั้งอยู่ในเขตอำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ ห่างจากที่ว่าการอำเภอตรอนไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 15 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ คือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 7 บ้านบึงพาด ตำบลหาดสองแคว ตำบลข่อยสูง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 6 นิคมบึงพาด ตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

2. ประวัติชุมชน

ชาวบ้านแหลมคุณย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย บ้านดารา อำเภอพิชัย และบ้านหาดสองแคว อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ ย้ายมาทำมาหากิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2459 ตอนแรกก็มาไม่ก็ครอบครัว ต่อมาก็มีผู้อพยพเข้ามาอีกเรื่อย ๆ จนกลายเป็นชุมชนใหญ่ ทางราชการจึงจัดตั้งเป็นหมู่บ้านให้ชื่อ “บ้านแหลมคุณ”

ความเป็นมาของชื่อบ้านแหลมคุณ มาจากสภาพพื้นที่เป็นแหลมลงไปทางทิศตะวันตกคู่กับอำเภอพิชัย และมีป่าต้นคุณมาก ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “บ้านแหลมคุณ” มาจนทุกวันนี้

3. สภาพทั่วไป

บ้านแหลมคุณมีพื้นที่ทั้งหมด 4,500 ไร่ สภาพเป็นพื้นที่ราบมีน้ำท่วมถึง ปีใดถ้าฝนตกมากจะมีน้ำท่วมขัง สภาพดินเป็นดินเหนียว และดินเหนียวปนทราย มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ คลองละมุน แต่ไม่พอใช้ต้องสร้างฝายน้ำล้น และขุดเจาะบ่อบาดาลเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ประชากรบ้านแหลมคุณมี 124 ครัวเรือน 527 คน เป็นชาย 266 คน หญิง 261 คน ตั้งหมู่บ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม อาชีพหลักคือการเกษตร อาชีพรองคือการรับจ้างและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร แต่ละครัวเรือนประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ คิดเป็นร้อยละ 80 ของครัวเรือนทั้งหมด การคมนาคมเข้าหมู่บ้านสะดวกเป็นถนนลาดยางทั้งหมด ระบบสาธารณสุขมีน้ำประปาหมู่บ้านใช้ มีไฟฟ้าเข้าถึง และมีตู้โทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้าน 1 ตู้

4. สภาพสังคม

ชาวบ้านแหลมคุณมีเชื้อสายคนไทย นับถือพระพุทธศาสนา มีความผูกพันกันเป็นระบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยกันในระบบอุปถัมภ์ วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนา และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาร้อยละ 91.5 จบมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 4.3 จบมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 2.1 และจบระดับปริญญาตรีร้อยละ 2.1

5. สภาพเศรษฐกิจ

ชาวบ้านแหลมคุณประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุดคือร้อยละ 57.4 รองลงไปคือ รับจ้างร้อยละ 21.3 ค่าขายร้อยละ 17 อื่น ๆ ร้อยละ 4.3 รายได้จากอาชีพหลักส่วนใหญ่อยู่ที่ 50,000 - 60000 บาท/คน/ปี คิดเป็นร้อยละ 42.6 ของชาวบ้านแหลมคุณ จัดอยู่ในเกณฑ์ผู้มีรายได้น้อย (ต่ำกว่า 120,000 บาท/ครอบครัว/ปี)

6. แนวทางการพัฒนาและผลการพัฒนา

บ้านแหลมคุณมีชื่อเสียงจากการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านแหลมคุณก้าวหน้า ซึ่งมีพัฒนาการมาเป็นลำดับดังนี้

6.1 ประวัติความเป็นมา กลุ่มแม่บ้านแหลมคุณก้าวหน้า จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2526 โดยสำนักงานเกษตรอำเภอตรอน ส่งเสริมและฝึกด้นในระยะแรก กิจกรรมของกลุ่ม คือ การปลูกข้าว โครงการปุ๋ย และการแปรรูปถนอมอาหาร ระหว่าง พ.ศ. 2528-2530 สำนักงานเกษตรอำเภอได้เข้ามาอบรมการแปรรูปอาหารเพื่อบริโภคและจำหน่าย เช่น มะพร้าวแก้ว กล้วยกวน ฟักทองกวน ขนุนกวน มะม่วงกวน ซอสพริก มะนาวดอง กระเทียมดอง ชিংดอง และเต้าเจี้ยว และสนับสนุนกองทุนปุ๋ย เป็นเงิน 25,000 บาท ปรากฏว่าผลการดำเนินการขาดทุน ขณะเดียวกันสำนักงานพัฒนาชุมชนก็จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรมน้ำปลา และสมาชิก 50 คน ได้ลงทุนกันคนละ 50 บาท ทำกิจกรรมแปรรูปอาหารต่อไป

พ.ศ. 2533 ได้เข้าประกวดผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัด ของสำนักงานพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัลชนะเลิศ พ.ศ. 2534 เข้าประกวดอีกครั้งก็ได้รับรางวัลชนะเลิศอีก พ.ศ. 2536 ได้รับรางวัลที่ 1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่นระดับภาคของกรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2537 ได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ ของกรมส่งเสริมการเกษตร และ พ.ศ. 2539 ได้รับรางวัลที่ 1 ในการประกวดผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัด ของสำนักงานพัฒนาชุมชน

พ.ศ. 2540 ได้ดำเนินการโครงการแปรรูปผลผลิตเกษตรเชิงธุรกิจ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร 400,000 บาท ซึ่งเป็นกองทุนหมุนเวียนคืนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจังหวัด ร้อยละ 50 ภายใน 7 ปี

พ.ศ. 2543 ได้จัดตั้งร้านค้าของกลุ่มแม่บ้านขึ้น ที่อาคารอเนกประสงค์บริเวณวัดแหลมคุณ ด้วยงบประมาณก่อสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งสร้างไว้ให้ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 แต่ไม่มีคนดูแลดำเนินการ ได้เปิดเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้านให้สมาชิกถือหุ้นเป็นทุนดำเนินการ มีสมาชิก 154 คน จำนวน 159 หุ้น หุ้นละ 100 บาท เป็นเงิน 15,900 บาท รวมทั้งจัดงานบอล ได้เงินสมทบอีก 25,000 บาท รวมเงินทั้งสิ้น 40,900 บาท นอกจากนี้นักกลุ่มยังได้จัดตั้งกองทุนเฉลิมพระเกียรติอีก มีสมาชิก 51 คน คนละ 30 บาทต่อเดือน ใน พ.ศ. 2546 มีเงินฝาก 33,660 บาท และใน พ.ศ. 2544 มีเงินฝาก 20,720 บาท การจัดตั้งกองทุนเฉลิมพระเกียรติและกลุ่มออมทรัพย์ จัดตั้งเพื่อฝึกสมาชิกให้รู้จักเก็บออมเงิน และยังใช้กองทุนดังกล่าวเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากธนาคารมาให้สมาชิกกู้เพื่อนำเงินไปใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้วย กองทุนต่าง ๆ มีการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปของสหกรณ์ คือ แต่ละปีจะมีเงินปันผลคืนให้สมาชิก คิดเป็นร้อยละค่าหุ้น ยอดซื้อสินค้า และนำเข้ากองทุนกลุ่มแม่บ้านด้วย

ในปัจจุบันกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองขึ้นทะเบียนอาหารและยา (อย.) 10 รายการ ได้แก่ เต้าเจี้ยว น้ำปลา กระเทียมหมักแช่อบแห้ง มะขามแก้วสี่รส กล้วยกวน มะละกอแก้ว มะม่วงแช่อิ่มอบแห้ง น้ำพริกนรก น้ำพริกปลาย่าง ปลาหมักเค็สรส และกำลังอยู่ระหว่างดำเนินการขอขึ้นทะเบียนรับรองอีก

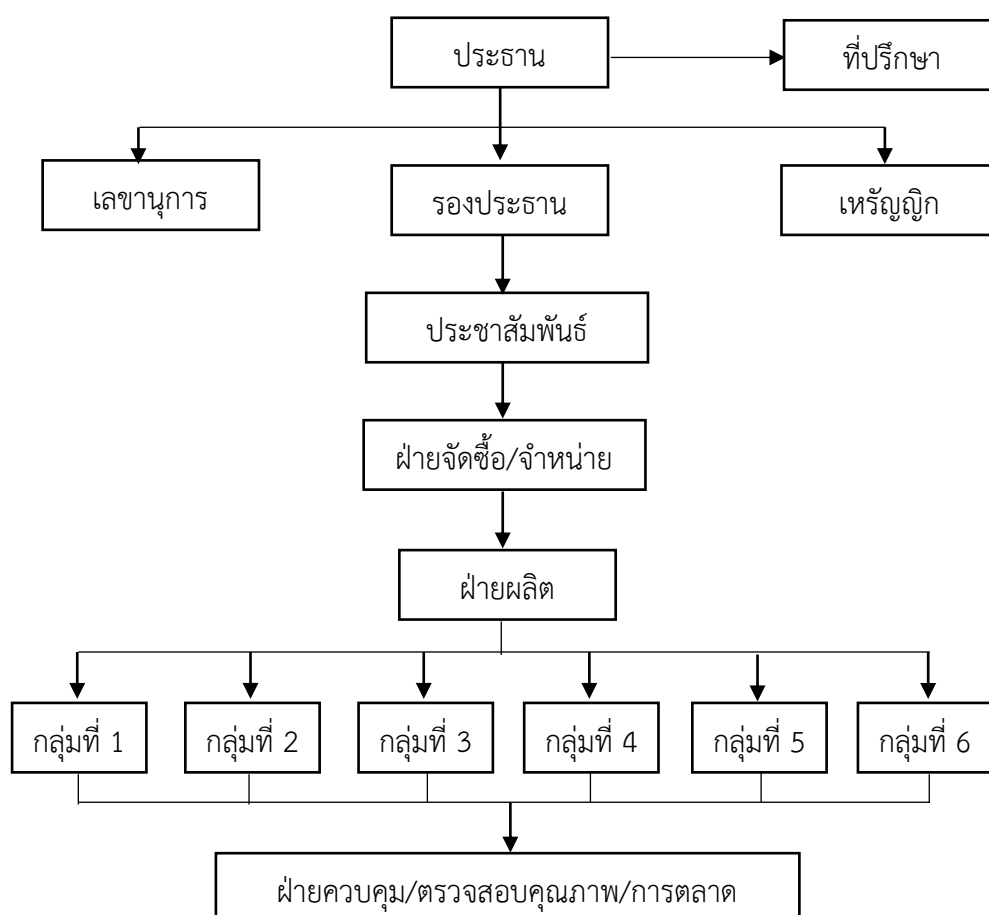
12 รายการ ได้แก่ ปลาร้าผง ปลาร้ากระป๋องทรงเครื่อง สมุนไพรขมิ้นขิงผง สมุนไพรขมิ้นเกสรทั้ง 5 สมุนไพรขมิ้นตะไคร้ผง สมุนไพรขมิ้นหญ้าปักกิ่ง สมุนไพรขมิ้นเก็กฮวย สมุนไพรขมิ้นดอกคำฝอย สมุนไพรขมิ้นเห็ดหลินจือ สมุนไพรขมิ้นหญ้าหนวดแมว สมุนไพรขมิ้นรางจืด และสมุนไพรขมิ้นฟ้าทะลายโจร รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทำให้ชาวบ้านแหลมคุณเศรษฐกิจดีขึ้น คือ จะมีรายได้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2,000-20,000 บาท/เดือน สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ ผลิตภัณฑ์ที่ทำให้มีรายได้มาก ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบในช่วงที่มีเทศกาลงานบุญมาก (ช่วงฤดูร้อนและฤดูหนาว) มีรายได้ตั้งแต่ 15,000-20,000 บาท/คน/เดือน

6.2 การดำเนินการของกลุ่ม การดำเนินการของกลุ่มได้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

6.2.1 การดำเนินการด้านโครงการบริหารจัดการ

การจัดตั้งกลุ่มเริ่มแรกเป็นกลุ่มใหญ่มีสมาชิก 50 คน แม้จะมีการจัดการเชิงโครงสร้างอย่างชัดเจน คือ มีประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัณญิก และประชาสัมพันธ์และกำหนดหน้าที่แต่ละตำแหน่งไว้ชัดเจน แต่คณะกรรมการส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่แต่งตั้งไว้ ขาดการประสานงานภายในกลุ่ม และการประชุมไม่ต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกขาดความน่าเชื่อถือในการดำเนินงาน ประกอบกับสถานที่ผลิตที่ใช้บ้านของประธานกลุ่ม สมาชิกไม่สะดวกในการทำงาน ภายหลังจึงได้แยกเป็นกลุ่มย่อย 6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีประธานกลุ่มประสานงาน แยกกันผลิตแต่รวมกันขาย บางอย่างมีการจัดการร่วมกัน เช่น การจัดซื้อวัตถุดิบ การประชาสัมพันธ์ การขาย และการตรวจสอบ เป็นต้น การดำเนินการของกลุ่มได้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

ต่อมา พ.ศ. 2546 สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรธานีโดยนักวิชาการ นักบริหาร เข้าไปศึกษาวิจัย ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหาร แสดงในรูป

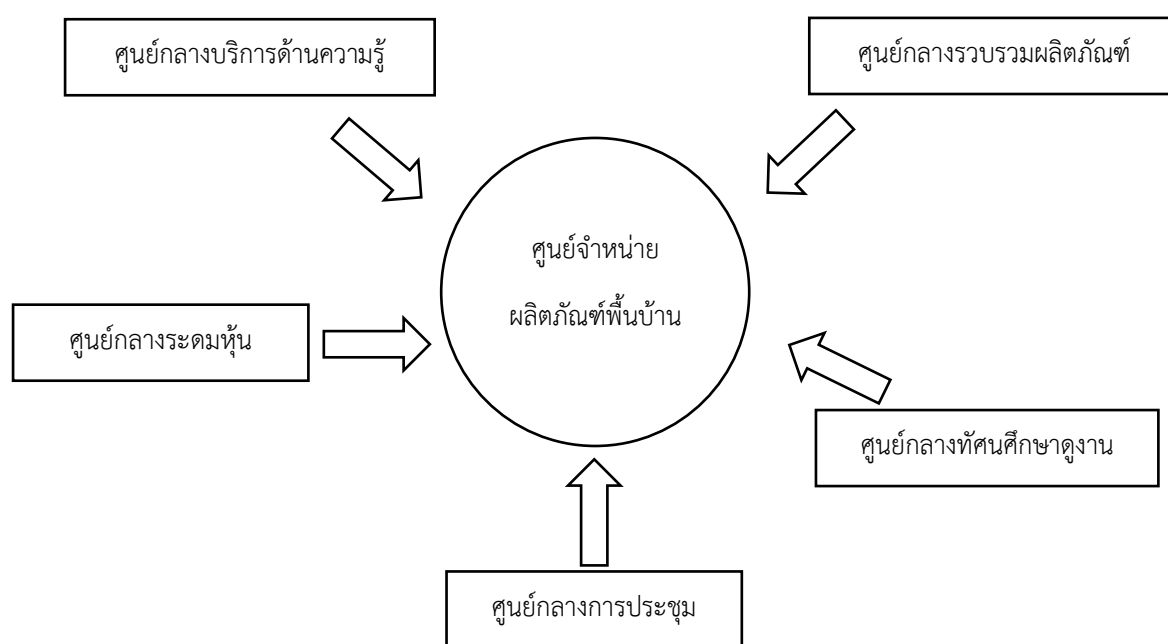

รูปภาพ โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแม่บ้านแหลมคุณก้าวหน้า

(ที่มา : รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ, 2546 : 52)

ตำแหน่งต่าง ๆ ได้มีการกำหนดหน้าที่ใหม่ให้มีรายละเอียดครอบคลุมชัดเจนขึ้นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นศูนย์กลางรวบรวมผลิตภัณฑ์ไว้บริการแก่สมาชิกและผู้มาเยี่ยมชมศูนย์ เป็นศูนย์กลางการทัศนศึกษาดูงาน เป็นศูนย์กลางการประชุม การระดมทุน และการบริการด้านความรู้

รูปภาพ การบริหารจัดการศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนบ้านแหลมคูณ อำเภอดุสิต จังหวัดอุดรธานี (ที่มา : รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ, 2546 : 49)

6.2.2 การจัดตั้งกองทุน มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อความมั่นคงแก่สมาชิก 2 กองทุน คือ กองทุนเฉลิมพระเกียรติ และกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ ดังกล่าวมาแล้ว

6.2.3 การจัดสรรผลประโยชน์ มีการจัดสรรผลประโยชน์โดยปันผลกำไรคืนแก่สมาชิก คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ค่าหุ้นร้อยละ 8 ยอดซื้อสินค้าร้อยละ 2 และนำเข้ากองทุนกลุ่มแม่บ้านร้อยละ 90

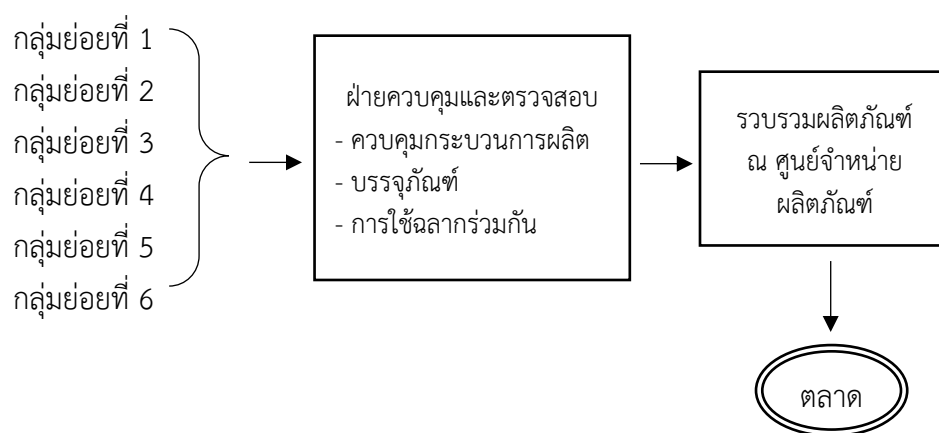
6.2.4 การจ้างและการจ่ายค่าแรง มีการกำหนดค่าจ้างแรงงานอย่างละเอียดชัดเจนตามลักษณะการผลิต เช่น การผลิตปลาร้าผึ่งและปลาร้าทรงเครื่อง ดำเนินการผลิตทุกขั้นตอน ค่าจ้างวันละ 100 บาท การผลิตสมุนไพรขี้ผึ้ง กระทะละ 20-30 บาท (ถ้าทำน้อยกระทะละ 20 บาท ทำมากกระทะละ 30 บาท) เป็นต้น การผลิตที่มีการจ้างแรงงานจะเป็นการผลิตในปริมาณมาก เช่น กรณีมีการสั่งซื้อ ถ้าเป็นการผลิตรายบุคคล จะใช้แรงงานภายในครอบครัว และผลิตที่บ้านของตนเอง

6.2.5 การคิดต้นทุนการทำผลิตภัณฑ์ มีการคิดต้นทุนวัตถุดิบ ต้นทุนแรงงาน ค่าน้ำ ค่าไฟ วัสดุบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างละเอียดครบถ้วน เป็นฐานกำหนดราคาขาย

6.2.6 การกำหนดราคาขาย กำหนดจากฐานต้นทุนการผลิตดังกล่าวแล้วเป็นราคาเดียวกันทั้ง 6 กลุ่มย่อย เพื่อป้องกันการขายตัดราคากัน ราคาขายส่งกับราคาขายปลีกจะต่างกัน ราคาเงินสดกับราคาเงินเชื่อก็ต่างกันด้วย

6.2.7 การจัดหาวัตถุดิบ วัตถุดิบที่นำมาผลิตและแปรรูป ส่วนมากจะมีอยู่ในหมู่บ้าน เว้นแต่การผลิตในปริมาณมากซึ่งในหมู่บ้านมีไม่เพียงพอที่จะสั่งซื้อจากที่อื่น วัตถุดิบที่ไม่มีในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านผลิตเองไม่ได้ เช่น แป้ง น้ำตาล เกลือ และสมุนไพรบางชนิด ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์จะจัดหาไว้จำหน่ายให้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกได้รับความสะดวกมากขึ้น

6.2.8 กระบวนการผลิต การควบคุมและการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2526-2539 การผลิตรวมเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มเดียว และมีปัญหาด้านการจ่ายค่าแรงสมาชิก เงินทุนดำเนินการ ปัญหาด้านการตลาด ใน พ.ศ. 2540 จึงแยกกันผลิตเป็นกลุ่มย่อย 6 กลุ่ม แต่ก็ยังมีปัญหาด้านคุณภาพการผลิต การใช้ฉลาก และการติดราคาขาย จึงต้องมีการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพ การใช้ฉลากร่วมกัน การกำหนดราคาขายเหมือนกันก่อนที่จะนำออกไปจำหน่ายให้ลูกค้า

รูปภาพ กระบวนการผลิต การควบคุม และตรวจสอบผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านแหลมคูณ อำเภอดรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ (ที่มา : รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ, 2546 : 80)

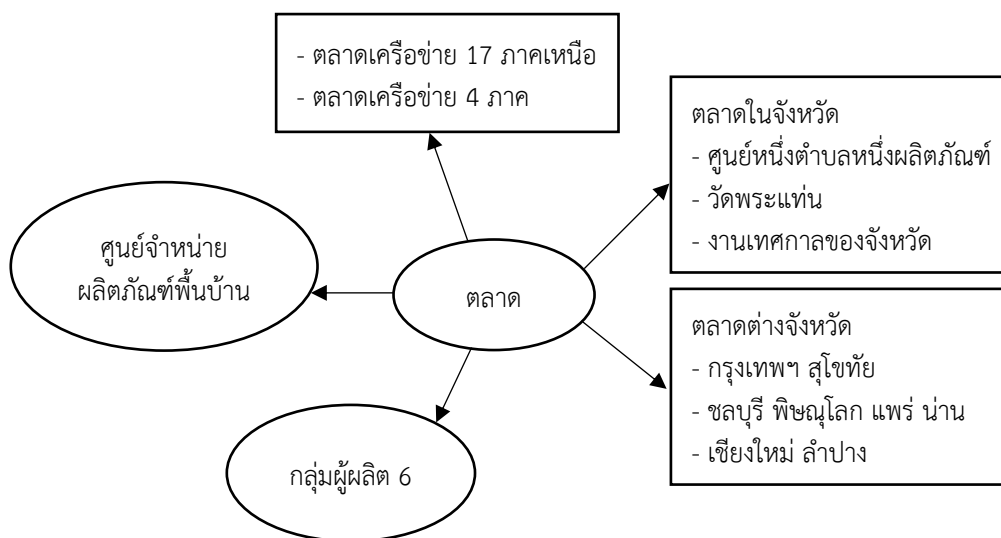
6.2.9 การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ กลุ่มมีการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์โดยขอรับรองขึ้นทะเบียนอาหารและยา ตามหลักเกณฑ์จีเอ็มพีสากล จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และได้ผ่านการขึ้นทะเบียนรับรองแล้ว 10 รายการ และกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการขออีก 12 รายการดังกล่าวก่อนหน้านี้แล้ว ระหว่างการผลิตคณะกรรมการฝ่ายควบคุมและตรวจสอบคุณภาพ จะทำหน้าที่สุ่มตรวจผลิตภัณฑ์ทุก ๆ 1-3 เดือน

6.2.10 การพัฒนาสถานที่ผลิต สถานที่ผลิตของกลุ่มย่อยที่ 1 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานประมง ให้ดำเนินการปรับปรุง เป็นเงิน 110,000 บาท ทำให้สถานที่ผลิตมีสภาพดี ตามหลักเกณฑ์การผลิตอาหารจีเอ็มพี ตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 193) พ.ศ. 2543 แต่กลุ่มอื่นยังไม่ได้รับการปรับปรุง

6.2.11 การจัดทำบัญชี มีการจัดทำบัญชีที่ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน โดยจ้างผู้ชำนาญทางบัญชีจัดทำทุกเดือน แต่ที่กลุ่มย่อย มีการจัดทำบัญชีเป็นบางครั้ง บางรายการจดทะเบียนรายการผลิตภัณฑ์ที่ทำเนื่องจากสมาชิกทราบต้นทุนการผลิตที่เคยทำรายการไว้ก่อนหน้านี้แล้ว

6.2.12 การประชุม มีการประชุมใหญ่ปีละ 1 ครั้งเพื่อสรุปการดำเนินงานและจ่ายเงินปันผล ขณะดำเนินการจะประชุมเฉพาะกรณีมีเรื่องด่วนเป็นครั้งคราว

6.2.13 การตลาด กลุ่มแม่บ้านมีการบริหารจัดการตลาดโดยให้สมาชิกทุกคนช่วยกัน จัดหาอย่างต่อเนื่อง และมีการประสานกันเป็นระบบลูกโซ่

รูปภาพ รูปแบบการบริหารจัดการตลาดของชุมชนบ้านแหลมคูณ อำเภอดรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ (ที่มา : รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ, 2546 : 70)

6.3 การบริหารจัดการกลุ่มในอนาคต คณะกรรมการและสมาชิกมีความคิดร่วมกันที่จะบริหารจัดการกลุ่มในอนาคต ดังนี้

6.3.1 ต่อเติมอาคารศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อให้เป็นศูนย์รวมการทำผลิตภัณฑ์ ซึ่งต้องใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ร่วมกัน

6.3.2 วางแผนการผลิตให้ทุกกลุ่มผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่ม 1-2 ชนิด ที่ผลิตไม่ซ้ำซ้อน

6.3.3 ทดลองทำผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มเติม โดยจัดให้มีการอบรม ทักษะศึกษาดูงาน บางผลิตภัณฑ์อยู่ระหว่างการทดลองใช้ เช่น ขนมหากงดำ ไวน์ผลไม้ แชมพูสระผม ครีมนวดผม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น บางผลิตภัณฑ์อยู่ระหว่างการทดลองตลาด

7. ปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ

ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของบ้านแหลมคูณประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง เพราะปัจจัยเอื้อดังต่อไปนี้

7.1 องค์กรภาครัฐ องค์กรภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานเกษตรอำเภอและจังหวัดได้เข้าไปช่วยส่งเสริม สนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งด้านงบประมาณ การอบรมให้ความรู้และทักษะ ภายหลังมีหน่วยงานอื่น เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานประมง และสาธารณสุข เป็นต้น เข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนด้วย

7.2 ชุมชนบ้านแหลมคูณ คือ ตัวชุมชนเองที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความอดทน วิริยะ อุตสาหะ ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคและยึดหลักการดำเนินการเป็นกลุ่ม ความสามัคคี จึงได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการอย่างต่อเนื่อง ความต่อเนื่องทำให้เกิดการต่อยอด แก้ปัญหาและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ

7.3 หลักการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความร่วมมือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณก้าวหน้าร่วมกันจัดตั้งกลุ่ม เมื่อเกิดปัญหาจึงร่วมกันแก้ไข และเมื่อต้องการพัฒนาก็ร่วมกันคิด ตันสินใจ และดำเนินการ ในขณะเดียวกันผู้นำชุมชนและองค์กรส่งเสริมสนับสนุนก็เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจและดำเนินการด้วย

7.4 หลักการเรียนรู้ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณก้าวหน้ามีการเรียนรู้ทั้งเรียนรู้จากการอบรม การศึกษาดูงาน และการปฏิบัติมีการปรับปรุงผลิและการทำงานจากการเรียนรู้

7.5 การบริหารจัดการ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณก้าวหน้ามีการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีเป็นระบบ ตั้งแต่การจัดการโครงสร้างการบริหาร กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ จนถึงความร่วมมือในการแสวงหาตลาดและการจัดการการตลาด มีการจัดทำบัญชี ทำให้เกิดความโปร่งใส รู้ต้นทุน และมีความเป็นธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์

ปัจจัยที่เอื้อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ มีหลายปัจจัยประกอบกัน ไม่ได้สำเร็จเพราะปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงปัจจัยเดียว ทุกปัจจัยมีความสำคัญที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณก้าวหน้าประสบความสำเร็จมาถึงปัจจุบัน

8. บทสรุป

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณก้าวหน้า เกิดขึ้นและดำรงอยู่ด้วยความตั้งใจร่วมกันของภาครัฐ และประชาชนบ้านแหลมคุณเอง ยึดหลักปฏิบัติโดยใช้วิชาการ การเรียนรู้ และความต่อเนื่อง บนฐานของความอดทน ความสามัคคีและความพอเพียง ความสำเร็จของบ้านแหลมคุณ มิได้สำเร็จเพียงชั่วข้ามวันข้ามคืน หรือเพียงปีสองปี ตั้งแต่เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาถึง 25 ปี ซึ่งก็เป็นเช่นเดียวกับกรณีการพัฒนาในที่อื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ คนและความร่วมมือทุกภาคส่วนมีความสำคัญต่อการฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรคนี้คือกรณีการพัฒนาที่เป็นแบบอย่างที่น่าภูมิใจในหมู่บ้านแหลมคุณ ซึ่งเป็นชุมชนเข้มแข็งชุมชนหนึ่งที่มีอยู่ในประเทศไทยในขณะนี้

กรณีพัฒนาชุมชนไม้เรียง

ชุมชนไม้เรียงเป็นตำบลในภาคใต้ตอนบน เป็นกรณีตัวอย่างการพัฒนาในภาคใต้ตอนบนของประเทศไทยมีที่ตั้ง ประวัติชุมชน สภาพทั่วไป สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาและผลการพัฒนา ดังต่อไปนี้ (จำนงค์ พูลนวล, 2545 : 113-131)

1. ที่ตั้ง

ไม้เรียงเป็น 1 ใน 10 ตำบลของอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอฉวาง ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร ทิศเหนือติดต่อกับตำบลกะเปียด อำเภอฉวาง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลนาเกาะ อำเภอฉวาง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลนาแว อำเภอฉวาง และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลลำพรณรา อำเภอลำพรณรา

2. ประวัติชุมชน

ตำบลไม้เรียง ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาศูนย์ แต่เดิมชาวบ้านทุ่งดอกไม้ เพราะดอกไม้ป่าขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ประกอบกับพื้นที่เป็นป่าละเมาะ ในฤดูแล้งจะเกิดไฟไหม้ป่าเป็นประจำ ชาวบ้านจึงเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า ทุ่งไฟไหม้หรือบ้านทุ่งไหม้ แต่เดิมมีประชากรไม่กี่ครอบครัว

พ.ศ. 2341 เจ้าหน้าที่จากอำเภอฉวาง ได้เข้าไปสำรวจพื้นที่บ้านทุ่งดอกไม้วัดบริเวณทุ่งนาเชิงเขามีทุ่งนาสลับกับสวนผลไม้และป่าไม้ ขณะขณะเจ้าหน้าที่ที่ไปสำรวจมองไปทางเขาศูนย์ มองเห็นทิวทัศน์สวยงาม มีต้นไม้เรียงกันเป็นแถวเป็นแนว เมื่อได้รับการยกฐานะเป็นตำบลใน พ.ศ. 2341 จึงได้ชื่อว่าตำบลไม้เรียง

3. สภาพทั่วไป

ตำบลไม้เรียงมีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน 1,593 คน ประชากร 7,697 คน เป็นชาย 3,714 คน หญิง 3,983 คน มีพื้นที่ทั้งหมด จำนวน 22,220 ไร่ เป็นที่ราบประมาณ 13,320 ไร่ พื้นที่ภูเขา 8,900 ไร่ พื้นที่ที่ใช้ประกอบอาชีพการเกษตร ประมาณ 19,750 ไร่ สำหรับการทำปศุสัตว์ประมาณ 2,600 ไร่ พื้นที่แหล่งน้ำประมาณ 190 ไร่ และพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 3,800 ไร่

พื้นที่ทางการเกษตร เป็นที่นาประมาณ 5,750 ไร่ มีประชากรประกอบอาชีพการทํานา 501 ครัวเรือน ผลผลิตรวม 2,012 ตันต่อปี พื้นที่ทำสวนยาง 10,670 ไร่ ประชากร 525 ครัวเรือน ผลผลิตรวม 6,402 ตันต่อปี และพื้นที่ทำสวนผลไม้ 2,470 ไร่ ประชากร 1,081 ครัวเรือน

ตารางแสดง จำนวนหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้าน พื้นที่ ครัวเรือนและประชากร ของชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอนาวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช สํารวจเมื่อ พ.ศ. 2539

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่ (ไร่)	ครัวเรือน	ประชากร (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
1	บ้านทุ่งใหม่	2,706	175	945	438	507
2	บ้านหนองหาด	2,364	204	1,017	523	494
3	บ้านทานพอ	627	204	979	464	515
4	บ้านหาดทรายแก้ว	2,000	126	607	301	306
5	บ้านหนองหล่ม	800	128	604	295	309
6	บ้านกันละ	1,739	106	522	239	283
7	บ้านหนองม่วง	860	129	674	321	353
8	บ้านหนองตรุด	1,232	248	1,193	582	611
9	บ้านตรอกไม้แดง	2,870	122	579	269	310
10	บ้านควนนนท์	7,022	115	577	282	295
รวม		22,220	1,557	7,697	3,714	3,983

ที่มา : จำนวนคํ พูลนวล, 2545 : 114-115

ด้านแหล่งน้ำ ตำบลไม้เรียงอาศัยแหล่งน้ำใช้เพื่อการเกษตร จากแม่น้ำตาปีที่ไหลผ่านตามแนวตำบลไม้เรียงกับตำบลนาแว ไหลผ่านหมู่ที่ 3, 7 และ 8 อ่างเก็บน้ำคลองนาแหม ของกรมชลประทานซึ่งมีพื้นที่ 20 ไร่ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9 และแหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่ 11 ไร่ อยู่ในหมู่ที่ 4 และ 6 ทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี

ลักษณะภูมิอากาศ อยู่ในเขตรมรสุมฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของประเทศไทย ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 920.6 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ย 27.88 องศาเซลเซียส

การคมนาคมในตำบล เชื่อมโยงภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ด้วยถนนคอนกรีต ถนนลาดยาง และถนนดินลูกรัง เหมือนหมู่บ้านชนบททั่วไปในประเทศไทย

4. สภาพสังคม

ตำบลไม้เรียงเป็นสังคมแบบชนบท ผูกพันกันด้วยระบบเครือญาติ และความเป็นท้องถิ่นเดียวกัน เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมไทยพุทธเหมือนกัน จึงไม่มีเงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้เกิดความแตกแยก การตั้งบ้านเรือนจะตั้งอยู่เป็นกลุ่ม มีบ้างที่กระจัดกระจายไปอยู่ตามสวนยางและสวนไม้ผล เพราะการขยายพื้นที่ทำมาหากิน การเติบโตของชุมชน เกิดจากปัจจัยภายนอก คือ การอพยพย้ายถิ่นฐานของคนจากชุมชนใกล้เคียง แต่การเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก กล่าวคือมีการสัมปทานตัดไม้ในพื้นที่ตำบลไม้เรียง ทำให้คนในตำบลไม้เรียงหันมาเฝ้ารักษาป่ารับจ้างทำงานให้กับบริษัทที่ได้รับสัมปทาน และมีพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นจากป่าไม้ธรรมชาติที่ถูกตัดไป กลายเป็นที่ป่าเสื่อมโทรม ผู้คนก็บุกรุกเข้าไปทำมาหากิน การตัดทางรถไฟผ่านตำบลไม้เรียง (พื้นที่ของหมู่ที่ 3) เปิดชุมชนออกสู่โลกกว้าง เปิดให้วัฒนธรรมภายนอกเข้ามา รวมทั้งคนต่างถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลไม้เรียง ประกอบกับเมื่อ พ.ศ. 2505 เกิดวาทภัยร้ายแรงทำให้พืช

พันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ที่ชาวบ้านปลูกไว้ได้รับความเสียหายหมด กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางได้เข้าไปช่วยเหลือ ให้เงินทุนเป็นค่าแรงงาน ค่าต้นพันธุ์ยางที่ดี ทำให้ชาวบ้านปลูกสวนยางกันมาก แทนที่การปลูกพืชไร่ และสวนไม้ผล โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ป่าที่ถูกตัดไป เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตของคนไม้เรียง อย่างไรก็ตามพื้นที่ทำน่ายังคงรักษาไว้

การอยู่ร่วมกันมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปกครองดูแลเหมือนการปกครองตำบล หมู่บ้านในชนบททั่วไปของไทย มีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นฝ่ายบริหาร บางหมู่บ้าน (หมู่ที่ 3) อยู่ในเขตเทศบาล

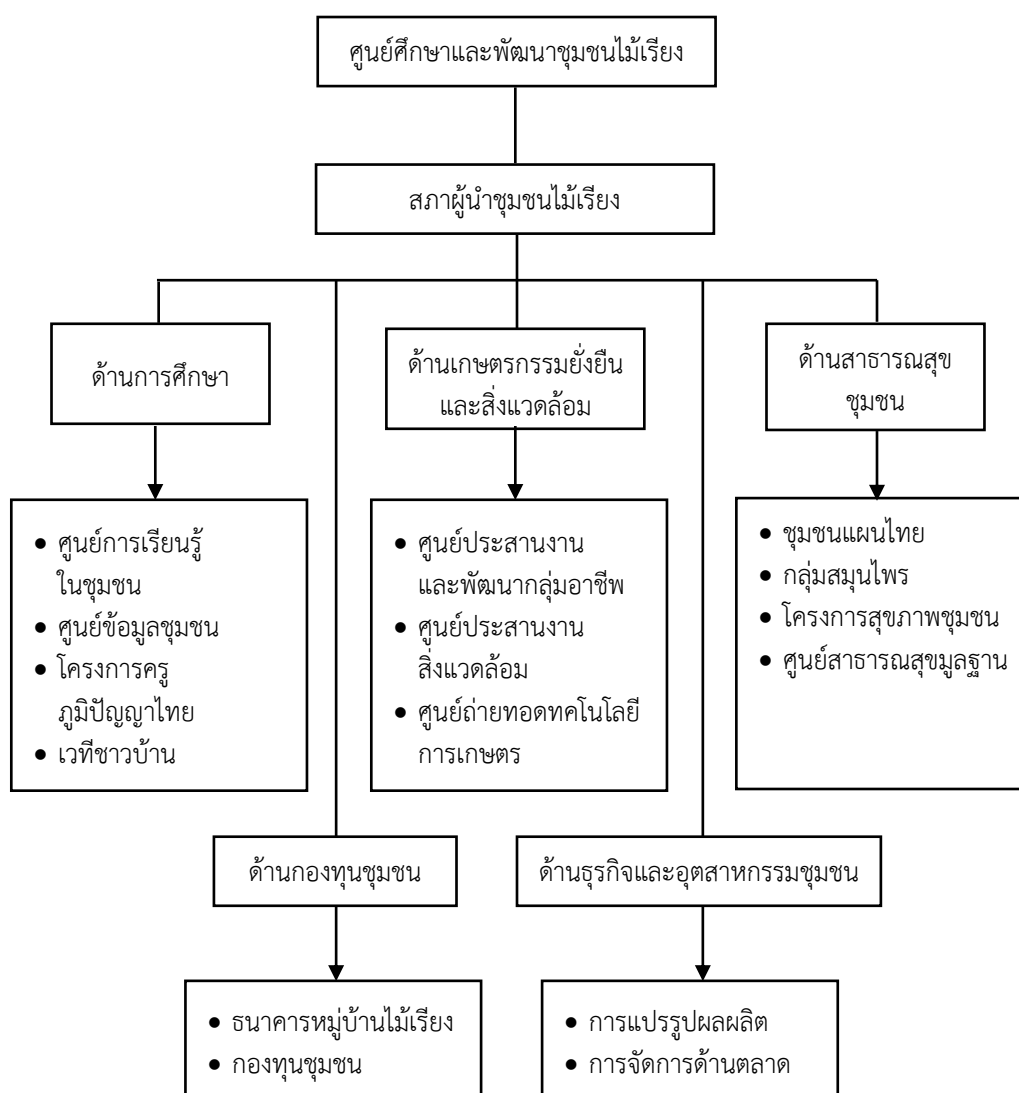
5. สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลไม้เรียงประกอบอาชีพการทำสวนยาง ทำสวนผลไม้ รับจ้างเลี้ยงสัตว์ และทำนา ยกเว้นในหมู่ที่ 3 ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาล รายได้หลักมาจากยางพารา ปีหนึ่งสามารถผลิตรายางพาราได้ถึง 6,500 ตัน รายได้รองลงมาได้จากการทำสวนผลไม้ รับจ้าง และเลี้ยงสัตว์ตามลำดับ สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของตำบลไม้เรียงยังอยู่ในสภาพยากจน มีหนี้สินมากถึง 67 ล้านบาทเศษ ปัญหาหลัก ๆ ของชุมชนคือปัญหายางพาราราคาตกต่ำ ปัญหาหนี้สิน และปัญหาภัยธรรมชาติ

6. แนวทางการพัฒนาและผลการพัฒนา

คนในชุมชนไม้เรียงเริ่มก่อตัวการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ภายหลังจากประสบวาทภัยเมื่อ พ.ศ. 2505 ได้ปรับสภาพพื้นที่หันมาปลูกยางพารากันมากถึง 10,670 ไร่ 1,593 ครัวเรือน และประสบปัญหาราคายางพาราตกต่ำตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ยิ่งปลูกมากยิ่งยากจน ต้องดิ้นรนสร้างอาชีพเสริม และพัฒนาอาชีพหลักคือการทำสวนยางโดยการพัฒนาคูณภาพยางพาราให้ดียิ่งขึ้น มีการแปรรูปและมีการศึกษาข้อมูลการตลาด แต่ก็ไม่สามารถทำให้ขายยางพาราในราคาสูงขึ้นเป็นที่พอใจได้ใน พ.ศ. 2540 ชาวไม้เรียงและเครือข่ายจึงจัดทำ “แผนแม่บทการพัฒนายางพาราไทย” เสนอต่อรัฐบาล แต่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐก็ไม่ให้ความสำคัญและไม่รับข้อเสนอของชาวสวนยาง

การจัดทำแผนแม่บทชุมชน และการปฏิบัติตามแผน ซึ่งเป็นเรื่องการคิดแก้ปัญหาของตนเองอย่างเป็นระบบ เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2527 ที่หมู่ที่ 9 มีสมาชิกเริ่มแรก 37 ครอบครัว แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาของตนเองได้ การเรียนรู้และทบทวนประสบการณ์ ทำให้ปรับวิธีคิดใหม่ ขยายงาน ขยายบทบาท และขยายสมาชิก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น จะมีพลังเพิ่มขึ้น เกิดเป็น “สภาผู้นำชุมชนไม้เรียง” ซึ่งมีสมาชิกจาก 8 หมู่บ้าน หมู่บ้าน ละ 5 คน จำนวน 40 คน มีการประชุมร่วมกันทุกเดือน แต่ครั้งจะรวบรวมข้อมูล ปัญหาสภาพความเป็นจริงจากทุกหมู่บ้านมานำเสนอและร่วมกันวิเคราะห์ สรุปไว้เป็นเรื่อง ๆ ไป จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาและการพัฒนาชุมชนไม้เรียง” ซึ่งเป็นศูนย์กลางให้ผู้นำชุมชนมาพบปะหารือกันเป็นประจำ มีการพัฒนาตนเองโดยการไปศึกษาดูงาน จนเวลาผ่านไป 1 ปี ก็เกิด “แผนแม่บทชุมชนไม้เรียง” ฉบับที่ 1 ขึ้นเป็นแผนระหว่าง พ.ศ. 2540-2544 มีลักษณะเป็นแผนเฉพาะด้านที่ชัดเจน คือ แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านกองทุนชุมชน แผนงานด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม แผนงานด้านสาธารณสุขชุมชน และแผนงานด้านธุรกิจ-อุตสาหกรรมชุมชน

รูปภาพ โครงสร้างและแผนงานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง
(ที่มา : จำนวนंक พูลนวล, 2545 : 127)

สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง จำแนกบทบาทหน้าที่เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ฝ่ายกิจการสภา มีบทบาทหน้าที่ในการกำกันโยบาย ติดตามสถานการณ์และดูแลงานด้านการเรียนรู้ของชุมชน ส่วนที่ 2 ฝ่ายบริหาร รับผิดชอบการบริหารงาน และงานพัฒนาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงทั้งหมด

กลุ่มที่สังกัดศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมีกลุ่มและสถานภาพ ดังตาราง

ตารางแสดง กลุ่มที่สังกัดศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

กลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	สถานที่	สมาชิกเริ่มต้น (คน)	สมาชิก พ.ศ. 2544 (คน)	ทุนเริ่มต้น (บาท)	ทุน พ.ศ. 2544 (บาท)
1. เกษตรกรทำสวนไม้เรียง	2527	หมู่ที่ 9	37	176	500,000	5,800,000
2. ธนาคารหมู่บ้าน	2541	หมู่ที่ 9	40	272	19,400	566,553
3. เลี้ยงไก่พื้นเมือง	2541	หมู่ที่ 1	25	52	166,000	190,500
4. แพทย์แผนไทยสมุนไพร	2541	หมู่ที่ 8	36	57	121,700	272,400
5. เพาะเห็ด	2541	หมู่ที่ 10	30	82	239,000	267,000
6. ปลุกผักปลอดสารพิษ	2541	หมู่ที่ 2	26	26	-	183,550
7. แปรรูปข้าว (โรงสี)	2541	หมู่ที่ 6	48	48	668,550	772,550
8. เลี้ยงปลาน้ำจืด	2541	หมู่ที่ 4	32	32	-	249,750
9. เลี้ยงหมู	2541	หมู่ที่ 2	20	36	309,000	333,500
10. เกษตรกรรมยั่งยืน	2542	6 หมู่บ้าน	12	28	-	-
เยาวชน	2543	ทั้งตำบล	30	30	-	-
ผู้สูงอายุ	2544	5 หมู่บ้าน	82	90	-	24,000
เกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม		5 หมู่บ้าน	20	20	-	-
รวม			438	949	2,023,650	8,659,803

ที่มา : จำนวน พจนานุกรม, 2545 : 124-125

ภายหลังจากการใช้แผนแม่บทฉบับที่ 1 ชาวไม้เรียงได้สรุปบทเรียนและจัดทำแผนแม่บทฉบับที่ 2 ขึ้นในกลาง พ.ศ. 2544 เป็นแผนระยะต่อไป ระหว่าง พ.ศ. 2545- 2549 เป็นแผนที่มีความต่อเนื่องและปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น ประกอบด้วย 8 แผนงาน ได้แก่ แผนพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน แผนงานจัดการผลผลิต แผนงานพัฒนาระบบสวัสดิการ แผนงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แผนงานพัฒนาสุขภาพชุมชน แผนงานพัฒนาการท่องเที่ยว แผนงานพัฒนาจิตใจ และแผนงานพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

แผนแม่บทชุมชนไม้เรียงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2549) เชื่อมโยงให้เห็นภาพการพัฒนา
ดังตาราง

ตารางแสดง แผนแม่บทชุมชนไม้เรียงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2549)

แผนงาน	โครงการ	กิจกรรม
1. พัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน	1. ศูนย์เพาะขยายพันธุ์พืช	1. เรือนเพาะชำกล้าไม้ 2. สารานุกรมพันธุ์กรรมพืช 3. พัฒนาการทำสวนสมรม
	2. เกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม	1. ผักปลอดสารพิษ 2. ผลิตปุ๋ยหมัก 3. ผลิตน้ำสกัดชีวภาพ 4. ชมรมเกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม
2. จัดการผลผลิต	1. แปรรูปผลผลิต	1. โรงงานผลิตภัณฑ์จากยางพารา 2. โรงงานแปรรูปผลไม้ 3. การแปรรูปหมู ปลา ไก่ 4. ร้านค้าชุมชน
	2. ห้องเย็น	1. พัฒนาคุณภาพผลผลิต 2. ตลาดชุมชน
3. พัฒนากองทุนและระบบสวัสดิการ	1. กองทุนชุมชน	1. ออมทรัพย์ 2. ธนาคารตำบล 3. กองทุนสวัสดิการ 4. กองทุนสุขภาพ 5. กองทุนหมู่บ้าน (ส่งเสริมอาชีพ)
	2. การฟื้นฟูเกษตรกรหลังพื้กหนี้	1. การพัฒนาอาชีพเสริม 2. ส่งเสริมการออมทรัพย์ 3. พัฒนาวิสาหกิจชุมชน
4. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	1. การแปรรูปข้าว	1. โรงสีข้าว 2. ผลิตข้าวกล้อง 3. ผลิตเส้นขนมจีน 4. ผลิตนมจากข้าว
	2. การผลิตของใช้ทดแทนการนำเข้า	1. ผลิตแชมพู น้ำยาล้างจาน 2. ผลิตมิดและหินลับมีด 3. ตัดเย็บเสื้อผ้า 4. อาหารสัตว์ 5. โรงงานปุ๋ย

ตาราง (ต่อ)

แผนงาน	โครงการ	กิจกรรม
	3. การผลิตอาหารของชุมชน	1. โรงน้ำปลา 2. โรงน้ำดื่ม 3. เพาะเห็ด 4. เลี้ยงหมู 5. เลี้ยงไก่-เป็ด 6. เลี้ยงปลา 7. เลี้ยงวัว
5. พัฒนาสุขภาพ	1. การแพทย์แผนไทย	1. การนวดแผนไทย 2. การปลูกพืชสมุนไพร 3. การแปรรูปสมุนไพร 4. การฝึกอบรมแพทย์แผนไทย
6. พัฒนาการท่องเที่ยว	1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	1. การอนุรักษ์ป่าเขาศูนย์ 2. การจัดงานรำลึกประวัติศาสตร์ เขาศูนย์ พ.ศ. 2512-2522
7. พัฒนาจิตใจ	1. ลานวัฒนธรรมชุมชน	1. ฟันฟุ อนุรักษ์ ถ่ายทอดศิลปพื้นบ้าน 2. สืบสานวัฒนธรรม (ผู้สูงอายุกับเยาวชน)
	2. งานประเพณีวัฒนธรรม	1. งานบุญประเพณีเดือนสิบ 2. งานประเพณีสงกรานต์ 3. งานประเพณีชักพระ
8. พัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน	1. สถาปนาชุมชนไม่เรียง	1. สัมมนาเชิงปฏิบัติการ 2. ศึกษาดูงานตามแผนงานโครงการ 3. สร้างและพัฒนานักวิจัยชาวบ้าน (ประชาพิจัย)
	2. ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้าน	1. ฝึกอบรมอาชีพเสริม 2. ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน 3. สร้างและพัฒนาวิทยากรชุมชน
	3. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	1. การศึกษาตามอัธยาศัย 2. การศึกษานอกระบบ 3. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น
	4. ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน	1. ศูนย์ข้อมูลตำบล 2. ศูนย์อินเทอร์เน็ตชุมชน 3. ศูนย์วิทยุชุมชน 4. ศูนย์ประสานงานชุมชน

7. บทสรุป

กรณีการพัฒนาที่ไม่เรียง ใช้สภาผู้นำชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยยึดหลักการเรียนรู้ด้วยการทบทวนบทเรียนจากประสบการณ์การพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาอบรมและการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ ยึดหลักการพึ่งตนเองให้ครบวงจร ยึดหลักการพัฒนาศักยภาพที่มีพื้นฐานอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคน ทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน ความรู้ หรือภูมิปัญญา และปัจจัยการผลิตและการจำหน่าย ยึดหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลอันเป็นองค์รวมและผลรวมของชุมชน ยึดหลักการมีส่วนร่วม รวมพลังกลุ่ม

กระบวนการพัฒนาโดยสภาผู้นำชุมชนเป็นแกนนำ และจัดการพัฒนาอย่างมีเป้าหมายเป็นระบบผ่านแผนแม่บทชุมชน เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นเองในชุมชน เป็นกระบวนการให้ไม่เรียงมีชื่อเสียงความเป็นชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนที่รู้จักกันในระดับประเทศมาจนถึงทุกวันนี้ จนผู้นำชุมชน (นายประยงค์ รัตนรงค์) ได้รับรางวัลแมกไซไซ ซึ่งเป็นรางวัลระดับโลก ประจำปี พ.ศ. 2547

โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ป่าเต็ง-ป่าละอู

โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ ป่าเต็ง-ป่าละอู ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1. ความเป็นมา บริเวณที่ราบเชิงเขาด้านทิศตะวันตกของตำบลหนองพลับอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ติดต่อกับตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพง (กิ่งอำเภอแก่งกระจานในปัจจุบัน) จังหวัดเพชรบุรี ตามแนวเทือกเขาตะนาวศรี ชายแดนติดต่อระหว่างไทยกับพม่า มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย ประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอย ลำสัตว์ หาของป่า ฯลฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะให้ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมาอยู่รวมเป็นกลุ่มเดียวกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือได้ง่ายและสะดวก ใน พ.ศ. 2510 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตำรวจพลร่มค่ายนเรศวรหัวหินจัดตั้งชุดพัฒนาการขึ้น 2 แห่ง คือ ชุดพัฒนาการที่ 712 ที่บ้านป่าละอู เขตอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับชุดพัฒนาการที่ 713 ที่บ้านป่าเต็ง กิ่งอำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ให้การช่วยเหลือแก่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และรวบรวมให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเดียวกัน และให้จัดสรรที่ดินให้ประชาชนประกอบอาชีพ แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ให้ทางราชการช่วยเหลือบ้าง ส่วนใหญ่ให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง

เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 คณะรัฐมนตรีได้มีมติจัดตั้ง "โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่" ขึ้น และมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทย โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ปัจจุบันยุบไปแล้ว) เป็นผู้บริหารโครงการในเขตแต่ละจังหวัด การดำเนินการตามโครงการเริ่มตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ มีดังนี้

- 2.1 เพื่อให้ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มและเป็นหลักแหล่งไม่ต้องทำไร่เลื่อนลอย ลักลอบตัดไม้ทำลายป่า
- 2.2 เพื่อจัดสรรที่ดินประกอบอาชีพแก่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและทางราชการให้ความช่วยเหลือได้สะดวก
- 2.3 เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมด้วยเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงดีขึ้น
- 2.4 เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการสหกรณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน

3. ผลการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานโครงการ มีดังนี้

- 3.1 มีพื้นที่ดำเนินงานประมาณ 100,725 ไร่ เป็นพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ และที่ราบบนภูเขา สภาพดินอุดมสมบูรณ์ปานกลาง มีสภาพดินเลวบ้างบางแห่ง
- 3.2 จัดตั้งสหกรณ์จำนวน 2 สหกรณ์ คือ สหกรณ์การเกษตรห้วยสัตว์ใหญ่ จำกัด และสหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์กห้วยสัตว์ใหญ่ จำกัด
- 3.3 ส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์และการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ตามความต้องการของสมาชิก
- 3.4 เกษตรกรประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนงานศิลปาชีพพิเศษ การปลูกพืชผักสวนครัว
- 3.5 เผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานของโครงการให้กับผู้มาเยี่ยมชมกิจการซึ่งประกอบด้วย นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ และผู้สนใจทั่วไป

4. โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์

โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์เป็นโครงการซึ่งดำเนินงานโดยองค์กรเอกชน ตามพระราชดำรินำ และทรงติดตามผลงานอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการสาธิตการปลูกข้าวสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการโครงการและสโมสรไลออนส์แห่งประเทศไทย เป็นองค์กรจัดหาทุนสนับสนุนการจัดพิมพ์ ช่วยจัดจำหน่าย และช่วยจัดหาผู้เอื้อเฟื้อบริจาคแก่โรงเรียนที่ไม่มียกงบประมาณหรือไม่ได้รับงบประมาณสำหรับซื้อหนังสือ โครงการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์เนินดินแดง อำเภอบ้านสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สโมสรโรตารีแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริ

5. กรณีการพัฒนาที่ยั่งยืนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีมากกว่า 3,000 โครงการนั้น ทั้งในภาพรวม และในภาพย่อยแต่ละโครงการล้วนทรงมุ่งแก้ปัญหาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสิ้น กล่าวคือ

5.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในพระราชดำรินี้เนื่องในโอกาสต่าง ๆ หลักการทรงงานที่ทรงยึดถือปฏิบัติ มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ โดยเฉพาะการพัฒนาทางจิตใจ ซึ่งเป็นตัวกำหนดกายภาพ คือ พฤติกรรมมนุษย์ จะทรงเน้นมาก เช่น ให้รู้จักสามัคคี ให้มีความเพียรความอดทน อดกลั้น ประหยัด อดออม เรียบง่าย แม้แต่แนวทางการพัฒนาอย่าง “ปลูกป่าในใจคน” “ปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง” “มุ่งประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นหลัก” เป็นต้น

5.2 การพัฒนาให้เกิดความสมดุล

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินอกจากมุ่งพัฒนาความสมดุลในตัวมนุษย์ ดังกล่าวแล้วยังมุ่งพัฒนาความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับธรรมชาติ ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น การดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่การดำเนินการตามโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 6 ศูนย์ที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ การดำเนินการตามโครงการหลวง เป็นต้น ความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับธรรมชาติ จะเห็นจากการดำเนินกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ เช่น กรณีการปลูกหญ้าแฝก กรณีการปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง กรณีการใช้ธรรมชาติบำบัด (การใช้ผักตบชวากำจัดน้ำเน่าเสีย) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทุกศูนย์ฯ มุ่งคืนธรรมชาติให้กับมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เป็นต้น

5.3 การพัฒนาเป็นองค์รวม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กล่าวคือ พัฒนาครอบคลุมทุกด้านทั้งด้านการเกษตร ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านสาธารณสุข ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสวัสดิการสังคม ฯลฯ ทรงคำนึงถึงพสกนิกรทุกหมู่เหล่าโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส และกลุ่มคนที่ประสบปัญหาการดำรงชีวิต เช่น โครงการหลวง ซึ่งเป็นโครงการสำหรับการส่งเสริมอาชีพของชาวเขา กังหันน้ำชัยพัฒนาสำหรับแก้ปัญหาน้ำเน่า การสร้างเขื่อนและแก้มลิง สำหรับการแก้ปัญหาน้ำท่วม การแก้ปัญหายาเสพติดสำหรับคนกรุงเทพฯ เป็นต้น

5.4 การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ เช่น หลักการทรงงานที่เป็นแบบอย่าง คือ การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การไม่ให้ติดตำรา การวิจัยและทดลอง (Research and Development: R&D) คือจะทรงศึกษาจนแน่พระทัย ทั้งค้นคว้า (Research) ทดลอง (Development) และสาธิตให้เห็น

5.5 การยึดหลักการมีส่วนร่วม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริยึดหลักการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน คือ จะร่วมกันทำงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยเริ่มกันตั้งแต่กระบวนการคิด และการตัดสินใจ การปฏิบัติ การประเมินผล การรับประโยชน์ และการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

5.6 การยึดหลักความต้องการของประชาชน

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทรงมุ่งให้ประชาชนหรือชุมชนคิดริเริ่มเองตามพระราชดำรัสที่ว่า “ให้ระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือ การดำเนินการตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริการริเริ่มงานพัฒนาหรือการแก้ปัญหาตนเองของประชาชนหรือของชุมชน พระราชดำริดังกล่าวเป็นแนวทางมิได้เป็นการบังคับให้ต้องกระทำแต่หลักการนี้จะทำให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืน เพราะผู้จะดำเนินการต่อไปก็คือประชาชน หรือชุมชนที่ได้รับประโยชน์โดยตรง ไม่ใช่คนอื่นหรือคนนอก

5.7 หลักการของชุมชนเข้มแข็ง

กรณีทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางของชุมชนเข้มแข็งกล่าวคือ หลักการให้เลี้ยงตนเองได้ไม่ต้องพึ่งคนอื่น หลักการรวมกลุ่มเพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ ซึ่งรวมถึงการจัดการด้านสวัสดิการ การศึกษา และการพัฒนาสังคมด้วย หลักการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน กรณีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นเศรษฐกิจเพื่อชุมชน และกรณีโครงการหลวง ซึ่งทรงมุ่งให้จัดระบบสหกรณ์ เป็นต้น

5.8 การจัดระบบบริหารจัดการดำเนินโครงการ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีการจัดระบบบริหารจัดการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องจริงจัง ด้วยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ เช่น กรณีโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหลวง และยังมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) เป็นผู้ประสานงานโครงการต่าง ๆ สนองพระราชดำริด้วย

5.9 หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลเป็นพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ที่จะทรง “ปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งก็ทรงปฏิบัติพระองค์ตามพระราชปณิธานมาโดยตลอด ปรากฏเป็นแบบอย่างที่ดีไม่ใช่เฉพาะประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าเท่านั้น ในระดับโลกก็ชื่นชมพระจริยาวัตรของพระองค์ด้วย โครงการต่าง ๆ ทั้งหมดนั้นเป็นโครงการเพื่อความ เป็นธรรมในสังคม

5.10 การสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมและประเทศชาติ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมุ่งลดช่องว่างระหว่างผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ช่องว่างระหว่างคนกับธรรมชาติ (ความไม่สมดุลของธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์) ซึ่งจัดว่าเป็นความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และประเทศชาติ เพราะทำให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ มีความไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้น การได้รับประโยชน์จากธรรมชาติที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น โครงการต่าง ๆ ดำเนินการเพื่อลดช่องว่างเหล่านี้ ไม่เพียงเฉพาะความเป็นธรรมในกระบวนการตามกฎหมายและการปกครองเท่านั้น

5.11 หลักการพัฒนาจากฐานราก

การพัฒนาจากฐานรากเป็นการพัฒนาจากรากเหง้าของชุมชนสังคม กรณีนี้ในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นตัวอย่าง ซึ่งทรงให้พัฒนาจากฐานรากที่มี ทั้งจากธรรมชาติ เช่น สภาพดิน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น กรณีทฤษฎีใหม่ โครงการหลวง ก็เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังปรากฏในหลักการทรงงาน เช่น การเน้นการประหยัด เรียบง่าย ซึ่งประชาชนสามารถทำได้ ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น ไม่ใช่หุ้หุ้ใช้เทคโนโลยีระดับสูง ซึ่งประชาชนทำเองไม่ได้ ไม่ติดตำรา เป็นต้น

5.12 หลักการพึ่งตนเอง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ มุ่งศึกษาค้นคว้า ทดลอง เมื่อเห็นผล คือเกิดผลดีแล้วก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดแสดงหรือสาธิตให้ประชาชนเห็นเป็นแบบอย่าง แต่การปฏิบัติเป็นเรื่องของประชาชนเอง ปฏิบัติเอง พึ่งตนเองเป็นหลัก ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือบ้างในตอนต้นเพื่อให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ต่อไป

5.13 การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายปรากฏชัดเจนเป็นหลักการหนึ่งของทฤษฎีใหม่ในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ก็มีโครงการเครือข่าย ในโครงการหลวง โครงการตามพระราชประสงค์ก็เช่นเดียวกัน เครือข่ายที่เกิดขึ้นมีทั้งเครือข่ายภายในโครงการ และเครือข่ายระหว่างโครงการ รวมถึงเชื่อมโยงกับภาคส่วนต่าง ๆ ด้วย

5.14 หลักการอนุรักษ์

ในเรื่องของธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เพียงทรงเน้นเรื่องการสร้างสมดุลของธรรมชาติเท่านั้น ยังเน้นเรื่องการอนุรักษ์ด้วย หมายความว่าธรรมชาติที่สูญเสียความสมดุลจนเกิดเป็นปัญหาทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างความสมดุลกลับคืนมาใหม่ ส่วนที่ยังมีอยู่ให้อนุรักษ์ไว้ หมายถึงธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ เช่น พืช และสัตว์ เป็นต้น และโปรดเกล้าฯ ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมรดกอันทรงคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์ด้วย

5.15 หลักทางวิชาการ

การดำเนินการโครงการต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้วิชาการเป็นฐาน แต่ไม่ติดตำรา ทรงให้ศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบพิจารณาใช้ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม โดยความร่วมมือปฏิบัติการทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ทรงให้การพัฒนาเป็นไปตามขั้นตอน เป็นความสมัครใจ การดำเนินการโครงการต่าง ๆ จึงค่อย ๆ ขยายผล บนฐานของความมั่นคงและต่อเนื่อง ความมั่นคงและต่อเนื่องเกิดขึ้นก็เพราะผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ จึงขยายผลเพิ่มขึ้นและต่อเนื่อง

6. บทสรุป

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นพระอัจฉริยภาพและความห่วงใยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย การดำเนินการตามโครงการฯ ยังมีข้อจำกัดเรื่องความพร้อมของภาคส่วนต่าง ๆ ตั้งแต่ความพร้อมด้านความรู้ ความเข้าใจและความสามารถ ความพร้อมด้านความคิด ความพร้อมด้านการลงทุน ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ฯลฯ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงยังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศถ้าดำเนินการได้ครอบคลุมทั่วประเทศจะทำให้ประเทศชาติเป็นชุมชนที่เข้มแข็งชุมชนหนึ่งในชุมชนโลก

รายงานการดำเนินงานถอดองค์ความรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สาขา.....
ระหว่างเดือน..... - เดือน.....ปี พ.ศ. ๒๕๖๕

ที่	ชุดองค์ความรู้ (เรื่อง)	ผู้ถอดองค์ความรู้ (ผู้เสนอผลงาน)	คำตอบแทน (บาท)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
รวมทั้งสิ้น					

ลงชื่อ.....ผู้รายงาน
(.....)
ตำแหน่ง.....
วันที่.....

ลงชื่อ.....ผู้รับรองรายงาน
(.....)
ตำแหน่ง.....
วันที่.....